LIEFDE-MACHT

H. KRAIJER VAN AALST

3-4-'1

LIEFDE-MACHT

DIT BOEKJE IS VERSIERD MET MOTIEVEN ONTLEEND AAN DOOR CERAMSCHE INBOORLINGEN GEMAAKT ORNAMENT

De kaderteekening op den omslag is een getrouwe navolging van snijwerk voorkomende boven den ingang van de *bailéo* (het geestenhuis) in het dorp Soehoeë, op de Noordkust van Ceram. Het motief behoort tot den Kakehan-ritus en is als zoodanig *holiné* (taboe; heilig). Het vignet in het midden is een zoogenaamd snelmotief, d. w. z. een symbolische voorstelling waarmede de inlander het koppensnellen aanduidt. Op bladzijde 47 van het boekje zelf is een verdere verklaring en toelichting te vinden

DE SCHRIJVER WAS 15 JAREN WERKZAAM OP HET EILAND CERAM, IN DIENST DER INDISCHE PROTESTANTSCHE KERK — HIJ IS DE PENDÉTA VAN HET VERHAAL — ALLES WAT HIJ VERTELT BERUST OP FEITEN

HET EILAND CERAM MET ZIJN ONGEVEER 90.000 BEWONERS, IS ZOO GROOT ALS HALF NEDERLAND EN LIGT MET HET KLEINERE BOEROE TUSSCHEN CELEBES EN NIEUW-GUINEA

LIEFDE - MACHT

EEN SCHETS UIT HET ZENDINGS-LEVEN
ONDER DE ALFOEREN VAN WEST-SERAM

DOOR

H. KRAYER VAN AALST

TWEEDE DRUK

UITGEGEVEN DOOR DE N. V. ALGEMEENE BOEKHANDEL VOOR
INWENDIGE EN UITWENDIGE ZENDING TE 's-GRAVENHAGE

Rustig zat de *Pendéta Piroe**) op zijn kantoor en schreef de namen van kinderen; ouders en doopgetuigen in het doopboek der gemeente van zijn afdeeling.

Voor een paar dagen was hij thuis gekomen van een lange reis, die hem vermoeid had, en na een dag van niets doen, van heerlijk uitrusten alsof het vacantie was, had het administratief deel van zijn werk hem weer tot de orde geroepen.

In zijn ruime werkkamer, die de inlander „*Kantor toean pendéta*" noemt, valt het vale licht van een somberen morgen. De ramen, anders wijd geopend, zijn thans gesloten; de neervallende tulen gordijnen zijn opengeslagen, om meer licht in te laten. Alleen het regelmatig tikken van de klok, die aan den wand hangt, stoort de stilte die in het huis is.

Door de kieren der ramen komt een kille natte wind, die doet rillen en waardoor alles aanslaat.

---

*) De naam, welke de inlander geeft aan den prediker (zendeling) bij de Inlandsche Christen-Gemeenten der Inlandsche Protestantsche Kerk te Piroe op het eiland Seram.

Huiverend van de vochtige kou, staat de pendéta van zijn stoel op en gaat voor het venster staan. De regen valt druilend neer; er zijn plassen op den weg. 't Is in den regentijd en gisteren reeds was het somber en donker.

De natte koude doet den pendéta wéér rillen. Hij houdt van zon en van licht; *dit* weer maakt hem somber.

Hij verlangt terug naar de blauwe lucht, waar hij de talings met breeden vleugelslag hoog kan zien zweven en vliegen, of als met opgeheven vlerken zien neervallen en neerschieten op hun prooi.

Op den weg is niets te zien, dan de van water glimmende pisangstammen en door den wind tot franje gescheurde pisangbladeren en druipende heggen, lemon- *) en klapperboomen.

Nu en dan gaat iemand voorbij het raam, dat aangeslagen is. Ineengedoken onder een breeden, van bamboe gevlochten hoed stappen eenige mannen voorbij, hun broekspijpen tot over de knieën opgerold. Op hun teenen loopend volgen eenige vrouwen; hun *kain***) hebben zij tot de knieën opgehaald; eveneens blootsvoets, volgen zij in een klein drafje. Ze zien niet, dat de pendéta voor het raam staat; zij zoeken in hun haast de droge plekjes van den weg.

Zij zijn uit het gezicht; misschien komt over een uur weer iemand voorbij.

---

*) Mandarijneboom. **) Van de heup neervallend kleed; een recht aan elkaar genaaide baan stof, als een zak zonder bodem.

De wind strijkt van de hooge bergen neer en neemt toe, alsof hij ieder oogenblik sterker wil worden in kracht en geweld. De regen wordt zwaarder; in striemen slaat het water neder. De wind huilt om het huis; giert om de kerk; draait zich om; holt naar zee.

De boot van den pendéta, ligt nog op de reede. De „*Victoria*" steigert als een paard, dat onverwacht een zweepslag kreeg, en rukt heftig aan de beide trossen, waarmede het aan de ankers vast ligt.

Het zilte buiswater *) kletst tegen den boeg op, loopt over den voorplecht, druipt uit de kluisgaten.

De golven brullen en vreten stukken zand weg van de kust; het regenwater sleept grond mee van den weg; drabbig stroomt het naar 't afgebrokkeld strand.

Een aantal beekjes vormen zich. Over elkaar heen rollend, stoeien de watergolfjes naar de zee. Zij nemen kiezelsteentjes en bamboe-snijdsel en takjes en bladeren spelend mee. De zeegolven werpen de watergolfjes terug en sluiten den mond der beekjes met hoopen zand, die zij afnemen van het strand. Zij heeft water genoeg in zich, die groote diepe zee. Zij heeft dat beekwater niet noodig, om machtig te blijven.

De zanddijkjes worden hooger, maar het zoete water is dapper, en blijft boven, en zoekt en dringt zich onder den kroon van die dijkjes door, en vult die zee aan. De zee weet niet, dat die beekjes en nu aanzwellende

---

*) De tegen den boeg opspringende golven.

rivieren, haar bron zijn van leven.

Wat een strijd tusschen die levende beekjes en zwaarmoedige golven, die al maar zand afnemen en zand opwerpen.

De school gaat uit; kinderen gillen en rennen.

Hun lei moet de boeken drooghouden; hun haar plakt in slierten aan 't gezicht en om den hals.

De lange takken der sago-palmen slaan tegen elkaar en piepen en klagen als van pijn; de bladeren wapperen als groene vanen.

De wind drukt het raam open, giert door de kamer van den pendéta en werpt de papieren van tafel omhoog; de schilderijen aan den wand klapperen.

Mada, het inlandsch pleegkind van den pendéta komt bibberend binnen; 't water druipt uit haar baadje en stroomt over den grond.

Zij rilt van de kou. Grijs ziet haar anders licht getint gezichtje. Jané, de hond, ligt inéén gerold; de poesen liggen dicht bij elkaar; zij hebben het koud en warmen elkaar.

Er komt meer wind van de bergen, sterker nog. Hij giert als een bacchant, die dronken is en met zwaaiarmen een hooglied van wellust zingt.

De zee is speelmakker van dien bacchant en werpt zich hooger op en blanket zich met schuim van zout, en verft zich in tinten van groen. De golven beuken

en brullen met den wind mede; zij hollen en rollen over elkaar heen; zij vinden geen rust.

De dijkjes van zand worden hooger en vaster en de beekjes vormen plassen aan den binnenkant van het strand.

Mada heeft een *kain* omgeslagen; zij droogt haar lei, en haar boeken.

„Vader, daar komt *Odé* *)!"

„Laat hem maar binnen komen".

Odé komt binnen. Hij lacht flauwtjes; zijn gezicht teekent angst.

„Tjitji is ziek!" zegt hij kort. Hij stoot het er uit. Water druipt van zijn schamele kleeren en waar hij staat is een natte plek.

„Wat is het, Odé?"

„Stuipen, heer!"

De pendéta zond hem terug. Hij zou spoedig komen.. Maar bij nader inzien besloot hij toch onmiddellijk mede te gaan.

Toen zij buiten kwamen was het of de wind harder opgierde; hij sloeg de deur achter den leeraar met een slag dicht, alsof hij hem uit zijn eigen huis joeg.

Jané, de hond, vond het te guur, te nat, te koud; hij ging terug naar huis. Maar de pendéta en Odé gingen tegen den wind in, en de regen striemde hun in het gezicht. Hij drong door het linnen buis en spatte het slik van den weg over de beenen.

---

*) Odé is de verkorting van Lodewijk.

De oude brug was voor een deel door de woedende beek weggeslagen, en badend drongen beide mannen door het woelend water, dat bruin zich kleurde en takken meesleurde.

Odés erf, was één meer en rondom het huis stond alles blank.

Een lage deur van aaneengevlochten bladeren draaide op touw-scharnieren en opende zich.

„Daar is toean!"

Obé, de vrouw van Odé, keek op.

In de weinig gemeubileerde kamer, stonden hier en daar menschen. Zij fluisterden en stonden langs den wand.

In een keurslijf, op een mat, zat Obé op den grond. — Tranen drupten uit moeders oogen.

Bleekjes lag het kind in moeders schoot, de lichtbruine vingertjes samengetrokken. De lange zwarte wimpers rustten op de zachte wangen. Het soepel lichaampje schokte, het beklemde borstje kreunde.

„Obé, mag *ik* het kindje?"

„Ja heer, neem het en maak het gezond!"

„Neen Obé, ik zal helpen wat ik kan, maar de *Heer* alleen is machtig om gezond te maken. Willen wij pogen de koorts tegen te houden?"

Obé stond op en gaf het in doeken gewikkeld kindje aan den pendéta.

„Mina breng warm water, een *belangan**) vol, en

---

*) Pot, met wijde opening.

een kan met koud water en haal van mijn huis een kinderbad . . . . Wie? — Jij Ano! Loop vlug!

De storm rukt een klappertak af en smijt hem op het dak. Hij glijdt ruischend naar beneden, tuimelt zwaaiend neer voorbij het raam en valt met een doffen slag.

Het kind slaat flauw de oogjes op; haar handje blijft bewegingloos liggen in de groote mannenhand, welke geen pols meer kan voelen. Het kind beweegt haar hoofdje heen en weer en begint te steunen.

Ano komt met het kinderbad; hij bonst ermede tegen de deur en zet het met een slag neer. Hij moppert omdat hij nat werd en veegt zijn gezicht af met natte hand.

„Wat een weer!"

„Ja, wat een weer!"

Moeder vulde het bad met lauw water en legde haar kindje erin. De pendéta goot koud water over het hoofdje.

Odé wilde het uit moeders armen nemen, maar zij stootte hem weg en boog zich voorover. Het kind scheen de crisis te doorstaan. Toen het in een warm wollen dekentje gewikkeld was, kwam er weer kleur op het gezichtje.

De pendéta dacht dat alles goed zou komen; hij wachtte op een tijd van verademing en zie er kwam louter angst. Moeders lippen hadden juist een kus gedrukt op het voorhoofdje van de kleine, toen het kind bleek werd, angstig bleek, meer nog dan straks.

„Het sterft, o, het sterft!" kreet Odé in snikkend weenen. — „Ach, Heer, heb medelijden en vergeef mij mijne zonden!"

Grootvader zat met áfgewend gelaat; zijn wangen trilden; zijn oude mond trok zenuwachtig; een traan gleed langs zijn wang. Grootmoeder zat neergehurkt bij hare dochter en fluisterde biddend: „Heer, hoor ons! O! vergeef ons en spaar het kind!"

De zee spookte. Zij geeselde de kust en brokkelde haar af. De wind drukte het venster open, kwam binnen en wierp zich op allen — ook op het stervend kind. Toen ging hij weer naar buiten en joeg den regen vóór zich uit. Had hij de ziel van het kind meegenomen; die gestolen in zijn ruwen loop? Of was de dood het venster ingeklommen en het huis ingetreden, om het kind te nemen uit de armen van zijn moeder?

Over het erf kwamen menschen; moeders en vaders en een jong getrouwde vrouw. Zij stapten door den modder, door de plassen, door het meertje, dat grooter werd op het erf, de teenen vooruit, voorzichtig, voorover gebogen in hun angst voor regen en wind.

Zij drukten de deur open, kwamen binnen en vulden de kamer met hun dampende lichamen.

Met aether werd getracht het kindje bij te brengen.

O, die vele menschen; zij hinderden zoo!

In den hoek staat Ano. Hij leunt tegen een paal;

hij staart voor zich uit alsof hij niets ziet — alsof hij ergens anders is. En toch ziet hij alles en hoort hij alles.

Ano ziet bleek. 't Is niet van kou — hij heeft medelijden met Obé. Arme Obé! — Met zijn vingers veegt hij een traan weg.

Odé is in zijn slaapkamer; de deur staat open; hij ligt op zijn knieën voor zijn slaapbank; hij bidt om genade en hulp; hij doet eene gelofte. Zijn hoofd ligt gebogen op zijn armen en zijn schouders schokken van snikken, die hij wil inhouden. — „O, God! niet *mijn* wil, *Uw* wil geschiede".

De pendéta buigt zich met de moeder over de kleine stervende; samen bidden zij tot den God van alle leven en dood.

Van uit de keuken komt kleine Ipi en dringt zich tusschen de moeder en den pendéta.

Zij trekt aan moeders *kain* en zegt zeurend: „Ik wil eten moeder, ik wil eten!"

Het schreit, omdat moeder niet hoort.

Haar dreinend stemmetje dwingt.

Eensklaps vraagt zij met verbaasd gezichtje: „Moesje, waarom huil je?" De pendéta geeft een wenk aan grootmoeder en deze neemt Ipi op en belooft haar gebakken, zoete pisang en een lekker stukje kokosnoot.

Ipi's oogen glansen; haar mondje lacht met kuiltjes in de wangen en zij vlijt haar mollige kinderarmpjes om grootmoeders rimpeligen hals. En zij vertelt, dat zij straks ook van die lekkernijen aan haar zusje zal

geven en dan zal gaan spelen met zandvormpjes en met halve-maan-steentjes, die zij eens van Deetje het dochtertje van toean *dita* *) kreeg. Haar stemmetje klatert en snatert en omoe knikt maar, ja, ja, en lacht treurig het kleintje toe.

Op geopende matten zitten de naastbij wonenden en familieleden. Fluisterend vertelt men van andere kinderen en van andere ziekten. Men geeft raad en betoogt en spreekt over onfeilbare middelen. Een oudoom, neemt een Nieuw Testament en legt dit aan het hoofdeinde op de kussens, waarop de kleine gelegd is. Hij opent het daar, waar staat van kleine kinderen die tot den Heere Jezus mogen komen en door Hem aangenomen worden.

Zoo van zelf viel het dáár open; dat is een goed teeken, zoo niet van herstel, dan toch van een ruimen ingang in het Hemelrijk, denkt hij. En met zachte stem vertelt hij dit aan den kring van vrouwen, die met gevouwen beenen op de mat neer zitten en elkander de sirih-pinang-bak **) toeschuiven.

Het is alsof de storm het dorp in zee wil blazen; alsof reuzen gierend en loeiend van de bergen neerkomen, en de boomtoppen ombuigen en takken en bladeren met ruwe handen afbreken en weggooien, vóór

---

*) Verkorting van „Pendéta".

**) Een schaal waarop de benoodigdheden voor het betel-kauwen.

zich heen. Zij lichten ook de atap-bladeren-dakbedekking op en blazen onder de daken, dat de *boeboek**) wegstuift, opgeschrikt uit zijn loom liggen.

Wind en regen houden een wedstrijd in hard-loopen en beide kaatsen terug tegen de kerk en vliegen om den hoek in tochtvlagen en waterspatten. En de regen striemt; alleen maar sterk door zijn vriendschap met den wind.

De pendéta neemt de hand van de jonge moeder en fluistert: „Vader, Uw wil geschiede in den Hemel, alzoo ook op de aarde".

„Het kind is dood!" krijt de moeder.

Zij bukt zich voorover naar de kleine en kust het warm en lang; het is alsof zij het niet los kan laten.

Odé slaat zijn armen om Obés hals, haar hoofd leunt aan zijn breede borst; zijn hoofd buigt zich in droefheid en smart. „Ach, ons kindje; ons kleine kindje!"

De pendéta kon geen troost meer geven, want woorden troostten hier niet. Hij schreide mee; gaf dàt hun troost?

Grootvader omknelde met zijn ruwe bonkige hand die van den pendéta, en uit grootmoeders oude doffe oogen drupten zilte tranen.

De wind is uitgeraasd; de bacchant is vermoeid van zijn hartstochtelijk gieren en alle regen-wellust is uitge-

---

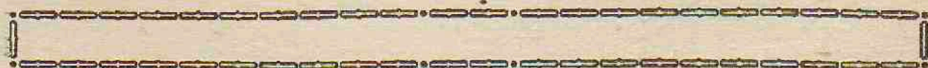
*) Stof van vergaan bamboe.

vierd. Er vallen nog wat loome zware droppen neer, om dan druilend, grijs, te vervloeien.

De zon wil dóórbreken; witte nevels klimmen tot boven de klapperboomen en zweven als sluiers tegen de bergen op, waar zij boven het dal zich verzamelen als een lange zilveren streep.

De pendéta gaat thans naar huis waar Jané de hond hem voor de deur wacht. Zijn middagmaal is koud geworden. Mada is reeds weer naar school. Alléén is hij in het groote ruime huis — in zijn gedachten, zijn het gestorven kindje en de weenende ouders nog bij hem. — Och Heer! onze krankheden hebt Gij op U genomen; onze smarten, Gij hebt ze getorst; Gij geplaagde en doorwonde, geef genezing aan de droeven en vertroost!

Eenige mannen met ontbloot bovenlijf en een kapmes en zaag in de hand, gaan naar het strand en loopen door de natte slingerplanten, die over den grond voortkruipen met haar roode en witte en purperen kelken. Als vaasjes staan de kelken open; frisch en heerlijk keeren zij zich naar de zon, die doorkwam en warm de aarde bestraalt. Zij zijn kinderen van één dag, die kelken; van avond zullen zij zich sluiten om nimmer meer open te gaan. Dan vallen hun blaadjes af en gaan zich de zaadbolletjes vormen. Een weinig zon hebben zij dan toch nog gehad, in hun leven van één dag. Voor den storm bukten zij zich; voor den regen sloten zij zich; voor de zon openden zij zich, en straalden met jubelenden glans.

De mannen gaan naar een klapperboschje, waar hoog gras groeit. Daar ligt een oude prauw, die de moeite van het kalefateren niet loont.

De bodem is doorgesleten door het voortdurend ophalen en afslepen over het zand, om haar in zee te brengen of aan land te trekken. De opstaande wanden worden steeds gebruikt om kisten te timmeren; doodkisten voor menschen. Zoo'n oude prauw wordt nergens anders voor gebruikt — is anders ook nergens goed voor; zelfs voor brandhout niet. Die oude prauwen liggen rustig te wachten op een nieuwe taak. In andere gedaante omgewerkt, is het alsof zij nogmaals als vaartuigen zullen dienen, maar dan naar het geheimzinnige land van den dood waar de duisternis heerscht, en waar een bleeke straal van het morgenlicht der opstanding ten leven, alleen door een kind van God wordt gezien. Oude mannen en vrouwen, moe van het leven; jonge mannen en vrouwen, nog zooveel verwachtend van het leven; kleine kinderen, staande aan de poort van het leven; zij worden daarin gelegd, versierd met het blanke doodskleed of gekleed in het pak, waarmede zij naar de kerk gingen en het Heilige Avondmaal bezochten.

Het opgroeiend onkruid wordt om de prauw weggetrokken; de mannen zagen moeizaam door het natte hout; het kapmes hakt de bochten recht, op hun schouders dragen zij de planken naar het erf van Odés huis, waar een droge plek wordt uitgezocht en eenige vrienden meehelpen om de kist te timmeren. De zaag knarst; het kapmes hakt; de hamer slaat. De mannen eten sirih-pinang; een van hen scheurt een stuk linnen in

breede banen, om de kist van binnen te bekleeden, Geroes van stemmen en geklop van gereedschap zoemt om het huis. De buitenkant van de kist wordt met zwart doek omkleed, blanke koperen nageltjes worden in het hout gedreven en met wit haakgaren spant men ruiten over het deksel en langs de wanden. Een oud petroleum-blik slaat men uit elkaar; uit een der zijkanten snijdt Ano een monogram, dat aan de rechterzijde wordt vastgespijkerd.

Binnen ligt de kleine doode op de tafel. Gekleed in een wit jurkje, met een kapje van wit linnen op het hoofdje, tusschen rozenbladeren en melati-bloemen, besprenkeld met *minjak kolonji**) ligt het, als een uit was gegoten beeld.

Obé zit in 't zwart, als wezenloos. — Heur haar is losgerold; in lange bundels valt het over den rug en over de schouders. Klaagvrouwen zijn gekomen en heffen een weeklacht aan. Zij weenen met huilende stem, noemen de lieve dingen van de kleine en spreken van de droeve moeder, die om haar kindje roept.

„Ach, Tjitji waarom ging je heen en waarom komt ge „niet terug? Zult ge buiten zijn en wij hier binnen, en „zult ge niet meer liggen in de armen van moeder, die „je koesterde en verzorgde? Zult ge niet meer meespelen „op het erf onder den mangga-boom en niet meer

*) Eau de Cologne.

„blij zijn met de bloemen van de *poekoel empat* *)?"

Odé is op het erf bij de mannen. Hij komt naar binnen, neemt zijn dochtertje op en legt het in het kistje en tranen druppelen uit zijn rood geweende oogen op het blanke kleed van de kleine.

De koster is bij den pendéta gekomen en waarschuwt dat „alles klaar is", en de kerkklok luidt eenige slagen, want er is een doode in het dorp. De doodendienst en uitvaart nemen een aanvang. Op banken langs de wanden, zitten buren, vrienden en familieleden.

De zon neigt ter kimme; eenige blanke stralen werpt zij door de geopende vensters en de geopende deur. Een zoete en zware geur van melatie-bloemen en „minjak kolonji", van menschen in rouwkleeren en van vochtige omgeving, zweeft benauwend in 't vertrek. De klaagvrouwen minderden haar zenuwachtig-makend geschrei. Zij prikkelen den pendéta, die haar theatraal gedoe niet kan uitstaan. Zijn medelijden met de ouders, zijn droefheid over het verlies van de kleine, hadden hem reeds geschokt.

De stilte die aanbreekt, is de inleiding tot den doodendienst.

Kleine Ipi dringt, onbewaakt, door de menigte; zij gaat naar den pendéta en vraagt: „Toean dita, toean dita! Waar is Deetje?"

Ano's krachtige hand heft haar op. Hij belooft haar

*) Een bloem, die zich juist om vier uur 's middags opent.

vele dingen en sust haar in den hoek van de kamer. Haar verbaasde oogjes zien van den een naar den ander; haar vuistje ligt tegen haar mond; haar armpje om den hals van haar broeder — *Kaka* *) Ano, moesje schreit!" zegt ze met helder stemmetje.

„De dagen des menschen zijn als het gras;
„gelijk een bloem des velds, alzoo bloeit hij.
„Als de wind daarover gegaan is, zoo is zij niet meer
„en hare plaats kent haar niet meer.
„Maar de goedertierenheid des Heeren is van eeuwig-
„heid over hen die Hem vreezen en Zijne gerechtigheid
„is voor kindskinderen.

Zoo leest de pendéta uit het oude psalmboek voor en hij tracht de treurenden te troosten, de mede-lijdenden te sterken, de belangstellenden te bemoedigen, in het aangezicht van den dood.

Hij wenscht zoo zeer, dat de zon van het geloof doorbreke en de hoop op weerzien opleve.

Maar droef moedertje staart wezenloos voor zich uit; zij verstaat het nog niet, vertroost te worden. En vader neemt het nog niet aan.

Door den dood van hun kind is de storm van buiten als het ware in hun hart gekomen. Misschien zal straks als hij uitgeraasd is, de stem des Vaders in de stilte wor-

*) Oudere broer.

den gehoord en op Zijn kloppen den milden Heiland worden opengedaan dat Hij Zijn woorden van mede-doogen kan fluisteren in hunne harten. Dan zullen die harten opengaan, als de kleurige kelkbloemen aan het strand en den drank der hemelliefde indrinken.

Tahlil *) 183 ruischt door de kamer. *Boeah hati jang terindah, anak manis, ja Sioh"* **) wordt onderbroken door snikkend geschrei. Maar Ano neemt de leiding van den zang; hij kan zich beheerschen in zijn droefheid, meer naar het schijnt dan de pendéta.

Het is voor dezen ook een dag van stormen, een dag van droefheid, juist door de liefde voor dit kind en toch . . . ook een dag van heenzien naar de overzijde van het graf, naar Jezus' opstanding.

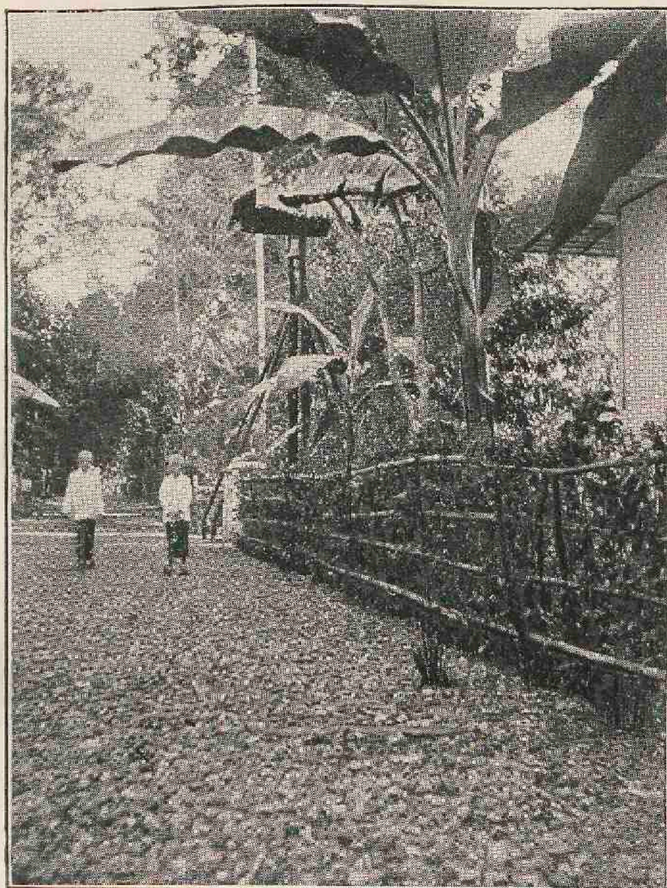
Nu de kist zal worden gesloten, neemt moeder afscheid van haar kleintje. O, hoe moeilijk is dit! Wat een ellende; wat een leed! Hoe zwaar die scheiding!

Eén voor één gaat men de kleine den laatsten groet brengen. De kerkklok buiten, luidt; de kist wordt dichtgenageld. Hoe bonst de hamer; 't is alsof hij op 't hart slaat; de spijkers dringen zwijgend in 't hout; 't is alsof zij door levend vleesch gaan.

Eenige mannen nemen een tafel, aan wier pooten zij langs de zijden, bamboes binden; dáárop wordt buiten de kist gezet en luidend geleidt de klok met haar klank,

---

*) Gezang. **) Letterlijk: Vrucht van mijn hart, die het kostelijkst is, lief kind, ach!

Daar waar de kerkklok wordt geluid . . . . blz. 22

den stap der mannen die naar het kerkhof gaan.

Dat kerkhof — een hof van wilde planten — een hof van graven — hoe somber en verwaarloosd is het, hoe kil en koud!

Te spoedig schijnt een doode vergeten! Maar ieder jaar vóór Kerstmis, wordt de begraafplaats schoon gemaakt; dan worden nieuwe bladeren-daken boven de graven gevlochten; opgerichte steenen gewit; woekerende lianen en klimop gekapt en weggesneden; hoog opschietend gras uitgetrokken. Maar dan ligt die plaats weer een jaar in regen en zonneschijn, eenzaam en verlaten, en komen de geesten der dooden des nachts in den maneschijn naar buiten en fluisteren over hunne zonden en vertellen van hunne verwachtingen, tot straks de bazuin der opstanding door den Engel des Heeren geblazen wordt.

Zóó vertellen sommige inlanders elkaar en zij houden zich verre van die plaats, waarheen ook zij eens gebracht zullen worden.

Met inelkaar gevlochten koorden van lianen, laat men de kist in het diepe graf zinken en zwaar valt met doffen slag de natte aarde op het natte hout. De mannen die het graf groeven en nu vol modder zitten, stampen met hun bloote voeten de aarde aan, tot de kuil gevuld is. Eenige takken van een *croton* *) geplukt, worden aan

---

*) Een heester met lange gele bladeren.

hoofd en voeteneind, in den grond gestoken en men gaat terug naar het sterfhuis, waar thee gedronken wordt en waar sirih-pinang wordt gegeten.

Straks komen ook de vrienden-grafdelvers, en zetten zich na het baden gekleed bij de anderen.

Maar de pendéta, gaat naar zijn huis, waar hij eenzaam is en denkt aan zijn vrouw en kinderen die zoo ver zijn, in Holland, en aan den steun der vertroostingen, die hij thans mist.

Vroeg in den morgen zit de pendéta op de voorgaanderij van zijn huis. Mada brengt hem zijn koffie en zet zich aan zijn voeten neer, waar zij aan een haakwerkje bezig is. Anders gaat die haakpen vlug op en neer; nu gaat het langzaam. Eindelijk kijkt zij op en vraagt: „Pápa, kun je me ook helpen? Kijk, deze toer kan ik niet maken". — Zij meent dat toean pendéta, haar pleegvader, álles kan, zelfs haken. 't Is wel eene teleurstelling voor de kleine, als Pápa het niet weet.

„Zouden Idi en Etji het niet weten?"

„Jawel, maar die zijn nog niet hier".

„Nu, wacht dan tot zij komen".

„Neen, dat kan niet, want ik moet naar school; hoe vervelend — en ik dacht juist nu zoo'n mooi eindje op te schieten".

„Ja kindje, dat is jammer".

Mada geeft het werk aan den pendéta, maar die weet geen weg met al die gaatjes en oogjes en door elkaar heen gewerkte garen-lengten: hij kan beter een stuurpen vasthouden dan een haakpen en trekt beter aan de

schoot van het grootzeil, dan aan zoo'n dun wit draadje.

Mada leunt vertrouwelijk aan zijn schouder en zegt: „Als Máma maar hier was; die kon mij helpen".

„Ja, was Máma maar hier! Maar Máma moest naar 't koude Holland om beter te worden, de dokter wilde dat. — Wat moet dit nu worden, Mada?

„O, een rand aan een kleedje, dat over het deksel van mijn kist met kleeren komt. Etji zegt, dat ik dan nooit weer rommel op die kist zal leggen, omdat ik dat kleedje en die rand dan zoo mooi zal vinden".

Mada vergeet wel eens haar kleeren weg te bergen en haar speelgoed op te ruimen.

De pendéta zegt niet, dat Hollandsche kinderen nooit rommel maken, want hij weet wel beter.

Ieder oogenblik gaan menschen voorbij. Daar komt ook Odé aan, hij heeft een pagaai op zijn schouder, een stok met een houten haak in zijn hand. Hij gaat naar zijn prauw om straks de *boeboe* *) op te halen.

Mada springt op en gaat naar Odé en zegt: „*Kaka* Odé, als je *Ikan Nanlosi* **) of *Ikan Salmanéti* **) in je boeboe hebt, verkoop ze dan aan ons, ja?"

Odé moet haast maken; zijn fuiken liggen ver weg en nu is de wind nog stil, straks komt hij weer op en zal Odé de fuik niet meer kunnen vinden, wanneer de wind de oppervlakte van het water in beroering brengt.

---

*) Van bamboe gevlochten vischfuik.

**) Verschillende visch-soorten.

Boven de bergtoppen liggen zware wolken-banken. Zij tergen den wind, zoodat hij straks weer vol woede aan zal komen om die wolken weg te jagen, denkt Odé.

Maar nu schijnt de zon heerlijk en tint alles in kleuren. De lémon-bloesems lichten kuisch tusschen de hardgroene bladeren en verspreiden hun bedwelmenden geur; de Antigone slingert zich om de balustrade, klimt langs de pilaren, hangt van de dwarsbalken en siert zich zelve met purper-roode trossen; de gele Crotons, in de heg, glinsteren in het blanke morgenlicht; de Bougainville klimt bij den mangga-boom op, tot boven zijn kroon, en zijn jonge roode blaadjes, als bloemen, maken den reus tot een grooten bouquet, die al van verre zichtbaar is.

Met Ipi op haar arm komt Obé over de brug, naar het huis van den pendéta. Zij wil hem spreken in 't stille morgenuur, na een nacht van véél denken. Mada neemt Ipi bij de hand en samen gaan zij naar het achterhuis waar zooveel moois is om te spelen.

Obé, gaat met den pendéta naar binnen. In het kantoor wil hij haar een stoel geven; maar zij blijft staan tot de pendéta zit. Dan hurkt zij neer, bij hem, en omklemt zijn beide beenen en legt haar voorhoofd op hare handen — snikkend schokken hare schouders.

„Maar Obé, toe Obé, wat is dit toch!" En de pendéta legt zijn hand op haar hoofd. „Kom, Obé geef niet toe

aan je droefheid, ga naast mij zitten en stort dan je hart uit. Of willen wij eerst den trouwen Heiland vragen om je stil te maken voor Hem? Alleen God kan een treurende moeder vertroosten; alléén de Heer heeft balsem voor een gewond moederhart!"

Hoe machteloos is toch ook de beste vriend om een bloedend hart te stillen; alléén Goddelijke liefde kan een geslagen moederhart oprichten.

„Obé, de Heer zal niet voor altijd verstooten, maar als hij in jammer heeft gedompeld, erbarmt Hij zich naar Zijn groote goedertierenheid; niet van harte toch verdrukt Hij en brengt Hij leed over Zijne kinderen".

„Ja heer, maar ik heb gezondigd", fluistert zij. „'t Is *mijn* schuld dat Tjitji stierf. Ik heb kwaad gedaan en nu strafte God mij door Tjitji weg te nemen".

De pendéta zwijgt. Hij legt zijn hand weer op Obés hoofd; dan fluistert hij met zachte stem: „Als je zondigde, vertel het dan aan God, en als je verkeerd deedt, zondig niet meer. Berouw belooft vergeving".

Obé buigt haar hoofd dieper en zegt: „Weet ge niet dat ik Ano meer lief heb dan Odé en dat God nu mij straft in mijn kind?"

Ja, de pendéta wist wel, dat Obé, van toen zij school ging totdat zij lidmate werd, veel met Ano speelde en veel bij de ouders van Ano aan huis kwam en dat later Ano den wil van zijn ouders volgde en een meisje trouwde, dat in optocht van een groote sleep familieleden, veel bruidschat naar de nieuwe woning bracht: kisten

met kleeren en keukengerei en tafels en stoelen en vele andere dingen. En dat toen eenige maanden daarna Obé en Odé door hem getrouwd waren.

Ja, dat wist hij.

Arme Obé! Zij had lief en die liefde werd geschat tegen kleeren en ijzeren pannen en houten tafels en rieten stoelen.

Zuivere jeugd-liefde, die niet met goud is te betalen, werd verworpen door de ouders, omdat er een andere, rijkere bruid was.

Ano was óók door den pendéta getrouwd; maar geen kind nog was van hem ter doop gezien.

Hij weet nog, dat toen Ano trouwde, een speelman van Ambon moest komen om op zijn viool vroolijke dansjes te zingen, en dat van Ambon de gekleurde en zijden en zilveren versierselen en loovertjes en halve maantjes moesten komen van iemand die trouwfeest-kleeren verhuurt. Ja, toen zag hij Ano voor het eerst in een zwart lakensch pak met een groot wit boord en witte handschoenen en verlakte schoenen, en de pendéta vond het zoo jammer, want kleeren sierden Ano niet en kleedden zijn bruidje niet, hoe kostbaar het ook alles voor hen was. —

Ja, dat weet hij alles nog.

Toen hij Obé trouwde, zag haar mooi gezichtje zoo bleek, en toen zij haar eerste kindje ten doop hield, glinsterden tranen in hare oogen. Ook dit weet hij nog. En nu — arme, vroeger vroolijke Obé, aan zijn voeten, klagend over verstooten liefde; weenend over een ver-

loren kind en zich beschuldigend van zonde. —

Och, Odé was niet kwaad; hij was steeds vol goede zorg; hij was ijverig en geduldig en Obé hield wel van hem, maar om Ano bleef haar hart steeds roepen. Eerst als zij Ano zag, had zij rust.

Ja, zij was trouw gebleven aan Odé. Maar als hij zwijgend naast haar zat en haar hand vasthield, deed zij hare oogen dicht en dan dacht zij aan Ano en niet aan de liefde die uitvloeide uit Odé's hart. En dan was daar een groote strijd tusschen hare trouw en tusschen hare liefde. Haar trouw had zij voor God aan Odé beloofd, maar hare liefde behoorde aan Ano. Toen zij Tjitji gekregen had, zag zij Ano in haar kindje en als zij het kindje aanhaalde en knuffelde, dan dacht zij aan Ano en daarom had God dat kindje van haar weggenomen.

Zóó fluisterde Obé aan de voeten van den pendéta en zij vroeg: „Wat moet ik doen; wat moet ik doen?"

„Ach, Obé, waarom zijt ge met Odé getrouwd, terwijl ge een ander liefhad? Ach, Obé waarom deedt ge dit", klaagt de pendéta.

„Dit is je zonde, dat je je jonge liefde hebt willen dooden in je huwelijk met Odé. De jonge liefde gaat niet dood, maar leeft iederen keer weer op in je hart en kwelt je en martelt je en geeft je onrust, want je hebt haar niet geacht. Obé, ik kan je niet helpen; alléén God kan je helpen. Vraag Hem of je jeugd-liefde geen trouwe moederliefde mag worden voor Ipi en voor Odé. Willen we het samen vragen?"

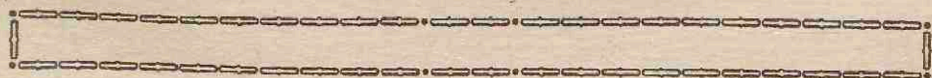
„Ja, maar Ano is niet gelukkig, en ik ben niet gelukkig en Odé is zoo bedroefd. En nu sta ik tusschen Odé en Ano; met den een heb ik medelijden, voor den ander voel ik liefde".

„Weet Odé dit van Ano en van jou?"

„Neen, hij weet het niet; ik durf het hem niet zeggen, want dan zal hij eerst zeer boos zijn; en sloeg en trapte hij mij dan maar, maar dan zal hij zeer stil worden en die stilte zal nog vreeselijker zijn dan zijn toorn en hij zal mij nooit vergeven dat Tjitji stierf, want dit is mijn schuld.— Den geheelen nacht heb ik naast hem gelegen en hij lag op zijn rug met open oogen en ik deed alsof ik sliep, maar mijn hart deed pijn van angst en mijn ziel trilde van vrees".

„Willen wij God vragen om raad en om troost en . . om vergiffenis, dat ge een ander trouwde om je jeugdliefde te dooden?"

Toen baden beiden samen in stilheid van fluisteringen. De pendéta wist nog geen weg in deze duisternis, die in dezen zonnigen morgen over hem gekomen was; hij voelde slechts doornen die lagen op den weg van zijn geestelijke verzorging; 't was alsof bloeddruppels dropen uit het lijdend hart van deze jeugdige vrouw.

Het werken van den pendéta vlotte niet; hij dacht te veel aan Obés leed en aan zijn medelijden met Odé. Voorbij het raam kwam Amos, de stuurman; hij ging naar het schuitenhuis, aan het strand onder de palmen. Het roffelen van de *tifa* *) riep de matrozen en anderen, om de „*Victoria*" aan land te trekken. Een dertigtal mannen kwamen uit hunne huizen of erven; eenigen met stukken boomstam van een vadem lengte en een arm dikte, anderen met opgerolde zeilen, die gewasschen waren en in de morgenzon gedroogd.

„*Tjip, tjap, tjewenin***), *i, ha, hoo!*" klonk hun zang van de kust, waar zij een lange rotan om den achtersteven van de boot gelegd hadden en samen regelmatig trokken, om de boot over de rollen het land in te brengen en in het schuitenhuis te zetten.

„*Tjengké nona manis****), *i, ha, hoo!* zongen zij verder.

---

*) Trom. **) Een Spaansch rietje om jongens mee af te straffen.

***) Kruidnagel — lief meisje.

„Tjina makan babi *), *i, ha, hoo!"* juichten zij en de boot schoot vooruit. — *„Nona, djangan marah* **), *i, ha, hoo!"* gilden zij, toen de boot niet meer vooruit wilde.

Ook Ano was gekomen om mee te helpen. Met zijn sterke armen trok hij krachtig; zijn lachend gezicht was een opwekking tot levenslust; zijn vroolijke woorden spoorden anderen aan, om ook hun best te doen.

Langs het strand kwam Odé zonder visch; toen hij voorbij ging, weken de mannen terug, om hem door te laten. Hij droeg een zwart baadje, ten teeken van rouw: uit eerbied voor zijn verlies riep men hem niet aan om mee te trekken.

Met den vloed was ook de wind opgekomen, kwamen ook weer regenwolken, zwart en onheilspellend, en krulden zich weer witte schuimkopjes op de golven.

Kinderen zijn gaarne overal bij; met hun filosofische gezichtjes staan zij dan starend met groote oogen en zien naar 't gedoe van de groote mannen. Zij nemen in zich op, vergelijken en oordeelen . . . . . en helpen ook een handje als het mag. Maar de vaders jagen hen weg; zij zullen kou vatten in den opkomenden wind: hun bloote lichaampjes zijn te weinig beschermd. Zij treuzelen; één bengel steekt zijn tong uit. Hij trekt een lang gezicht — knipoogt tegen een vriendje — meent dat hem onrecht aangedaan wordt.

Dat optrekken van die boot en de zang van die mannen

---

*) De Chinees eet varkensvleesch. **) Juffertje, wees niet boos.

en het maatgeklop op die tifa, is van veel meer beteekenis voor hem, dan het kou vatten, waaraan hij niet denkt.

Ga je nou, of . . . . en Tjaka gooit met een stuk hout. 't Vliegt voorbij de jongens; deze lachen hoog op en rennen weg wanneer zij gevaar zien en roepen: hij kan niet raken.

Als de boot goed vast gezet is in het schuitenhuis en de touwen en masten opgeborgen zijn, komen de matrozen naar het kantoor van den pendéta om hun loon van drie maanden reis, te ontvangen. Amos roept de namen af, beginnende bij den oudsten. Zelf ontvangt hij het laatst zijn geld.

Met de matrozen is ook de vrouw van Tjaka meegekomen. De mannen stooten elkaar aan; Tjaka staat met neergeslagen oogen een strootje te rollen.

„Tjaka, heb je zooveel te ontvangen dat Opi je moet helpen dragen?" lacht er een zachtkens in zijn baard. — „Och vent, hou je stil! Hij doet als de groote heeren, die houden er een ontvanger op na". — „Zeg Opi, hou je wel goed boek en geef je genoeg zakgeld aan je man?" — Amos dreigt met groote oogen en zegt: „Hou jullie je stil, hoor!"

Tjaka zegt niets. Als zijn naam opgeroepen wordt, gaat Opi mee naar de schrijftafel en beiden staan zwijgend; zij tellen met hunne oogen het geld, dat voor hen afgepast ligt. Tien, twintig, veertig en twee rijksdaalders, zijn vijf en veertig gulden, ja? — zegt de pendéta. Hij kijkt Tjaka en Opi aan; beiden knikken ja.

„Kijk Tjaka", zegt de pendéta, „als ik jou nu vijf gulden geef voor je zakgeld en aan Opi die veertig gulden om voor huishouding en kleeren te gebruiken en op te bergen, zou je dit dan goed vinden?"

Och, dat vindt Tjaka half goed, maar hij durft niet neen te zeggen; hij heeft liever alles en zijn vrouw niets.

Zijn vrouw? Wel, die is er immers om de kinderen te verzorgen en den tuin te bearbeiden en het eten te koken en de kleeren te wasschen? En Tjaka is er, om pleizier in zijn leven te hebben en te drinken en om eenmaal in het jaar belasting te betalen, en dan ook nog om zijn klein meisje nu en dan eens op zijn schouder te dragen, als hij er lust in heeft.

Het was eene verrassing voor hem, dat zijn vrouw hem schaakmat gezet had en dat de pendéta haar hielp. Hij was nog niet over zijn verbazen heen. Die Opi was toch wel een flinke vrouw .... maar dat de vrienden hem nu gingen uitlachen, was een vervelend geval. Ja, dat uitlachen was het ergste; als hij zich nu maar groot kon houden.

Tjaka was in zijn hart een goede kerel, maar als hij eenmaal uitging, dan was geen sprake van thuis komen eer al het geld, dat hij bezat, opgemaakt was. Toen hij zijn vijf gulden had, boog „brutale" Tjaka naar zijn vrouw. Hij presenteerde haar den arm en zeide deftig, met tinteling van spot: „Nona *) mag ik U danken voor

---

*) Juffrouw.

Uwe zorg en U mijn arm aanbieden?"

De mannen lachten luid op, om het dwaze doen van Tjaka, want dat buigen en den arm aanbieden was zóó bespottelijk, dat zij zich niet goed konden houden; en . . . . Tjaka's houding was gered. Opi lachte ook en beiden gingen samen naar huis en getwist hebben zij niet.

Amos is zich steeds zijn waardigheid bewust; hij voelt zich de vertrouwde van Toean, die altijd met hem op reis gaat, al jaren lang. Dan zorgt hij dag en nacht voor zijn Toean; hij overlegt ook met hem, wie als matroos mee op reis zal gaan. Als iemand in het dorp geld noodig heeft, gaat hij naar Amos en zegt: „Kaka Amo, als je weer op reis gaat, neem mij dan mee, ik wil gaarne wat verdienen". — Dan weet Amos altijd wel een woordje voor zijn cliënt te vinden.

De pendéta moet over vier weken weer een lange reis maken en bespreekt met Amos, wie dàn als matroos mee zal gaan. „Zoo even heeft Ano zoo prachtig geholpen om de boot op te halen. Vindt je niet dat we hem maar eens als matroos mee moeten nemen voor de groote reis?"

De pendéta wil Ano een poosje uit de nabijheid van Obé hebben; dat zal haar rust geven in den strijd, meent hij.

„Ja, dat is goed; maar zal zusje Antji dit goed vinden? Want zij wil haar man nooit van huis laten gaan". De pendéta weet wel, dat Antji een jaloersche vrouw

geworden is. Het is voor Ano op sommige dagen beter op het dak van zijn huis te zitten, dan in de keuken bij zijn kijvende wederhelft.

„Schrijf zijn naam maar op, Amos; aan je slimheid en tact laat ik het over, om Ano mee te krijgen. Als je nu nog de matrozen waarschuwt, kunnen zij vooraf hun sago kloppen en hun *bekal* *) zoeken en kunnen de vrouwen de *lémpéng sago* **) bakken.

„Willen wij ook Odé vragen om mee te gaan?"

„Neen, laat Odé maar te huis; 't zou voor Obé te stil zijn in hare eenzaamheid".

„Misschien zou Odé gaarne mee gaan; hij is steeds zoo'n goed roeier".

„Ja, dat is zoo; maar het graf van zijn kind moet hij toch ook in orde maken".

Amos legt zich hier bij neer; dit overtuigt hem méér, dan de eenzaamheid van Obé.

Misschien wil Tjaka wel weer mee, nu hij pas vijf gulden kreeg", lacht hij.

„Ja, dát geloof ik wel, maar weet je ook anderen die het thans méér noodig hebben?"

Spoedig is het lijstje vol en gaat Amos netjes gekleed van huis tot huis, om de matrozen voor de volgende reis op te roepen. Hij wordt overal natuurlijk goed ontvangen en voor velen is zijn komst een aangename boodschap.

Maar bij Antji moet Amos optreden als een diplomaat.

---

*) Voeding voor de reis. **) Sago-broodjes.

Het ziet er keurig uit in haar huisje van half steenen muurtjes en planken omwanding. Blanke gordijntjes hangen voor de ramen en een mooie rood en wit gestreepte deken ligt als een kleed over de tafel.

Statig staan de stoelen langs de muren. En afbeeldingen, die den Duitschen Keizer en den Sultan van Turkije en den paus van Rome moeten voorstellen, hangen aan den wand, geflankeerd met blauwe en roode vleugels van geschoten parkieten. Een wekkerklokje staat op een driepootig tafeltje in den hoek en een mooie naaimachine van onbekend merk, blinkt op een bank. Antji zit op een mat, bij de deur, te naaien en beantwoordt Amos' groet met wantrouwen.

„Zoo Antji, druk aan het werk? Mag ik binnenkomen?"

„Ja, kom maar binnen".

Zij blijft zitten en wijst met een hoofdbeweging naar een stoel, waarop hij plaats neemt. Eindelijk vraagt zij; „Wil ik je sirih-pinang aanbieden?"

Amos is een der weinige mannen, die niet rookt en geen sirih-pinang eet; dus bedankt hij voor het aanbod. Maar door de aanbieding der sirih-pinang is het gesprek geopend.

„*Soesi* *) Antji, je hebt zoo'n mooi veldje met tabakplantjes en er is niemand die ze zoo mooi heeft; zou ik over eenige weken een honderdtal van je mogen hebben?"

„Waarom vraag je ze niet aan Ano?" vraagt zij scherp.

---

*) „Soesi", verbastering van het Hollandsche „zusje".

„Heeft Ano ze dan gezaaid en verzorgd? — Wel, ik wil het hem ook wel vragen, maar ik dacht dat *jij* ze gezaaid hadt. En dan moet ik jou toch vragen?"

Ja, dat is waar; de vrouw is meesteresse over 't door *haar* gezaaide en de man is meester over 't door *hem* gezaaide en de oogst deelen zij samen. Antji kan niet ontkennen, dat *zij* de tabak gezaaid heeft en is gevleid dat Amos haar rechten erkent en dit stemt haar milder.

„Ben je op weg om matrozen voor Toean op te roepen?" vraagt zij nieuwsgierig.

„Ja maar ik weet niet wie ik vragen zal".

„Kom, er zijn toch mannen genoeg die gaarne wat verdienen", lacht zij.

„Zeker, gelukkig maar dat ze niet allen zoo rijk zijn als jij, dan kreeg ik niemand mee, want de vrouwen zien het liefst hun man bij huis. Ze roepen om hun man soms net als kinderen om hun moeder roepen. Als zij allen zoo flink en zelfstandig waren, als jij bent Soesi Antji, zou ik gemakkelijk matrozen kunnen krijgen. Maar ach, zij zijn... ja, wat zijn ze? — Jij bent net zoo flink als mijn vrouw!"

Amos weet dat Antji de vriendschap van Anto *) zijn vrouw, zoekt, en speculeert daarop.

„En *wie* krijg ik dan nog, als matroos? En wat een moeite! Mannen als Ano zijn er weinigen. Kon ik Ano nu maar krijgen; maar je tuin is zeker nog niet geheel in orde en je hebt hem misschien nog noodig voor 't sago kloppen".

---

*) Verkorting van Antonia.

„Och noodig . . . neen. — Maar wanneer gaat Toean?"

„Over vier weken pas".

„Zoo! Maar ik beslis niet voor Ano; dat moet hij zelf weten".

„Maar ik wil dan toch gaarne weten of jij bezwaar maakt".

„Ach, bezwaar niet . . . maar . . ."

„Zeg, Soesi Antji, kom je morgen even bij Anto; zij wil gaarne je raad inwinnen. Je weet, Soesi, dat haar armen en handen „vol" zijn; anders kwam ze zelf even bij je".

Antji wil gaarne komen.

„En vraag je dan straks aan Ano of hij mee wil en wil je dit morgen dan meteen even meedeelen, ja?" — Ook dit wil Antji wel doen en vroolijk gaat Amos verder. Hij weet al dat Ano mee zal gaan. —

De avondzon neigde zich naar het Westen en verdween achter de kammen der bergen. In lange bundels wierp de zon nog haar licht met gouden stralen omhoog, waar zij zich uitspreidden als de bladeren van den lontarpalm en reikten tot over de wolken, die gekleurd werden met gulden randen. De zee lag diepblauw onder den koepel der luchtlagen en bewoog loom op en neer.
Heel in de verte was een prauw op zee; zij leek zoo

groot als een manshand en de kleine punten, die aan hare boorden uitstaken en dan weer verdwenen, moesten stellig de pagaaien zijn, waarmede de mannen het vaartuig voortbewogen. Vandaar werd nauwelijks hoorbaar, het eentonig getik op een *tifa* gehoord, op wier maat men het water schepte.

De pendéta stond aan het strand en tuurde naar die zwarte stip, die naar hij dacht, naderbij kwam, maar ook wel verder kon gaan. Als die prauw naar zijn dorp kwam, zou het nog wel een uur duren voordat de voorsteven over het zand schuurde en de mannen aan land konden gaan. Misschien kwam daar wel een goeroe van een der bijgemeenten aan, die den pendéta kwam opzoeken, om hem over eenige gemeentezaken te raadplegen.

De pendéta ging door het zwaar beschaduwd dorp, hij maakte zijn avondwandeling en ontmoette Tjaka, die met slingerende armen voortstapte en Opi, die een bundel tuingroenten op haar hoofd droeg en met kleine pasjes achter haar heer gemaal aantrippelde.

„Goeden avond heer", zei Tjaka, terwijl hij zijn kort steenen pijpje uit den mond nam.

„Zoo Tjaka, ben je weer moe van je werk, dat Opi alles moet dragen?"

„Och heer! Zoo zijn de vrouwen nu eenmaal, ze laten niets voor hun man over, alles doen zij 't liefst zelf".

„Is dat waar Opi?"

Deze lachte flauwtjes en keek met spot in haar oogen naar Tjaka. „Nu zeg eens, of je liever iets anders doet dan voor je man te zorgen?" prikkelde Tjaka plagend.

„Groenten kan ik nog wel dragen, heer", zei Opi vergoelekend. Als hij mij maar goed hielp in den tuin! Maar hij is wel driemaal bij mij weggeloopen, iederen keer naar de hut van Nani, waar hij stellig wat dronk, en dan wordt hij lastig en plaagt mij maar".

Tjaka sloeg zijn oogen neer. Dat Opi *dit* nu weer aan toean moest zeggen, wat had die er nu mee noodig; met zijn teenen groef Tjaka gaatjes in het zand van den weg en hij keek nadenkend naar den grond. Plotseling kreeg hij een ingeving om het gesprek een andere wending te geven, en vóórdat de pendéta iets zeggen kon, vroeg hij met schitteroogen over zijn vondst: „Wanneer mag ik weer met u op reis, heer?

„Dat zullen we later wel eens zien, Tjaka. Maar als je niet meer drinkt, ga je vele malen mee".

„Daar zou je wel een borrel voor laten staan, wat, Opi? Kom oudje, nu naar huis toe". Tjaka ging armenzwaaiend verder en Opi volgde hem, maar zeide eerst nog haastig tot den pendéta: „Hij is *koerang adjar* *), maar meent het toch goed". — „Ja Opi zorg maar goed voor hem; hij kan nog een flinke man worden, je brutale Tjaka". De avondschaduw werd langer en de menschen kwamen

---

*) Hij kent wel geen vormen.

uit hunne tuinen huiswaarts, waar zij straks hun avondmaal zouden bereiden en uitrusten van hunne bezigheden.

De klank van de tifa op zee kwam naderbij en het scheen, dat de prauw het dorp wilde aandoen.

De pendéta ging huiswaarts, waar hij het afgebroken werk voortzette.

„Bápa, daar is *toean Radja* *) .... hij wil U gaarne spreken".

„Goed kindje, vraag bápa Radja .... of hij hier wil komen".

De pendéta trad het hoofd tegemoet. „Wel, bápa Radja, wat ben ik blij je te zien. Het is al eenige keeren nieuwe maan geweest, sinds ik je ontmoette; het is een goede dag voor mij, dat ik je mag ontvangen".

De oude man keek vriendelijk op en drukte de hand van zijn jongeren vriend. Menigmaal hadden beiden tot laat in den avond samen zitten spreken en overleggen, en er was een sterke band van vriendschap tusschen die beiden mannen gesloten. Beider werkkring liep soms inéén, maar over en weer kwam men elkander te gemoet en van weerszijden bestond een groote waardeering. Hij voelde zich als de Ama (vader) van het dorp; hij was een regent, die misschien wel streng regeerde naar Westersche begrippen, maar eerlijk en met goede

---

*) Koning, vorst; hier titel van een dorpshoofd, dat bij het Gouvernement goed staat aangeschreven.

bedoelingen. Hij vond dat een lichamelijke afstraffing met mate, meer opvoedende kracht voor zijn volk bezat, dan een Westersche gevangenisstraf of geldboete; en dat het dorpsleven zich alleen geregeld zou kunnen ontwikkelen, wanneer de vrijheid van het Evangelie gebonden bleef door de strengheid van de wet. „Want — zoo was zijn redeneering — „die vrijheid kunnen de menschen hier nog niet dragen; ze denken dat de liefde zwakheid is. 't Gaat zooals bij mij te huis. Ik beoefen de liefde met mijn rechterhand, maar in mijn linkerhand heb ik een *tjewenin*. Alléén het zien van de tjewenin is dan al genoeg om in liefde de gehoorzaamheid te betrachten. Mijn volk is als een stoute levenslustige bengel en U weet wel, dat Salomo zegt, dat een jongen met een Spaansch rietje moet worden opgevoed".

Als hij zóó sprak, schitterden zijn oogen en kuchte hij zwak en kreeg hij een lachje om zijn mond.

Nu kwam hij weer eens met den péndeta praten. „Heer, ik kom uw hulp weer voor mijn volk inroepen. Daar is weer veel koorts in mijn dorp en de kinine is opgeraakt; ook hoesten de menschen weer erg en gaarne zou ik van U wat van dien witten hoestdrank *) hebben, die voor oude menschen en kinderen zoo goed is. En dan zou ik ook gaarne wat verband en watten en gele poeder **) hebben voor de wonden aan de beenen van de schoolkinderen".

---

*) Anijsspiritus en laurierkerswater. **) Dermatol.

De oude Radja las de benoodigde medicijnen van een briefje en kuchte nu en dan zwakjes en keek na iedere vraag den pendéta over zijn groote brilleglazen aan, om te zien of hij ook te veel vroeg. Maar de pendéta kreeg steeds voldoenden voorraad geneesmiddelen van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement en hij wilde graag het gevraagde voor de bevolking gereed maken. Hij was er immers voor, om te dienen?

In zijn studeerkamer had hij een apotheek en terwijl de Radja wachtte, mengde de pendéta in maatglas en vijzel, de benoodigde middelen en schreef hij de namen en het gebruik der middelen op de etiquetten en pakte hij alles bij elkaar en liet het door zijn bediende naar de prauw brengen.

Daarna gingen beiden weer gemoedelijk bij elkaar zitten en begon de Radja te vragen naar het uitzenden van een inlandschen zendeling naar een Alfoeren-dorp, wat in het voornemen van den pendéta lag. In het dorp van den Radja bestond reeds eene zendingsvereeniging waarvan ook het Hoofd bestuurslid was.

„Heer, het verheugt mij, dat wij nu een inlandschen goeroe naar de Noordkust van Seram kunnen zenden", zoo sprak de oude Radja, „Een van mijn voorvaders is door eenigen van dat dorp gesneld en zijn schedel hangt daar nog in het geestenhuis, naar ik verneem. Als wij deden naar onze oude gedachten, dan zouden wij verplicht zijn om wraak te nemen en van dat dorp Roemahsoal ook te snellen. Maar nu hebben we nieuwe gedachten en nu doen wij naar Gods gedachten en wij zenden een goeroe,

die het Evangelie in zijn hand en in zijn mond heeft".

De gedachte van den Radja trof den pendéta. Immers in zijn eenvoud voelde de oude man op welke wijze vijanden het beste kunnen worden overwonnen en tot vrienden kunnen worden gemaakt. Ook *zijn* dorp kreeg nog wel bezoek van Vrouw Zorg, als de vijandige Alfoeren in de bergen een nieuw geestenhuis wilden bouwen of een *Kakéhan**)-feest wilden houden, waarvoor dan steeds menschen-hoofden noodig waren. Dan gingen jonge mannen onder leiding van beproefde snellers in groepen uit en lagen in hinderlaag bij tuinen, waarin gewerkt of geoogst werd, om onverwacht, sluipend, een slachtoffer te overvallen en zijn hoofd in triomf naar hun dorp mede te brengen.

---

*) Kahéhan of Kakihan is de naam van een politisch-godsdienstig verbond, dat geheel West-Seram en een deel van Noord-Seram omvat. Het is in een waas van geheimzinnigheid gehuld. De militair-assistent-resident van Seram, de Kapitein der generale staf *F. J. P. Sachse,* zegt in zijn boek „Seram en zijn Bewoners" op blz. 80: „De ritus van het Kakihanisme eischt, dat bij de instelling van nieuwe leden ook een of meer koppen gesneld worden". En op bladz. 95: „West-Seram kan niet tot orde en rust komen, zoolang het Kakihan bestaat, en daar zijn leer strijdig is met de zedelijkheid, zoo is de Regeering volkomen gerechtigd tot het verbieden van de uitoefening daarvan".

Over Kakehan zie men verder, van den hand van den schrijver: blz. 600—615 in *F. J. Bezemer, Door Nederlandsch-Indië* en van Mevr. K. v. A. in *Eigen Haard* afl. 15, 37e Jaarg. (15 April 1911): Het Kakehan-feest (Festa boenga-boenga = bloemenfeest).

Zeker, het Gouvernement hield wel trouwe wacht. Waar het kon, strafte het de overtreders van het snelverbod, maar als uit godsdienstig fanatisme zulk een moord gepleegd was, wist het vaak niet in welk dorp het den moordenaar te zoeken had. Zij vielen op hun prooi zooals de taling, hoog uit de lucht zich neerwerpt op de visschen in de zee en even als die vogel, lieten zij ook geen spoor na op hun weg *). De gesnelde kop werd in een mandje meegedragen; op den weg en aan grasssprieten en bladeren bleef geen spoor van bloed achter. Het gouvernement zond wel patrouilles soldaten uit en deze brachten onder leiding van soms zeer bekwame luitenants orde, maar veranderen deden zij de harten der Kahéhan-alfoeren niet. Dit kan alleen de Geest van God, door de prediking van het Evangelie.

Ook de Radja voelde dit. Daarom werkte hij mede; al was het ook hoofdzakelijk met de bedoeling om rust te krijgen voor zijn volk.

„Zeker Radja", antwoordde de pendéta, „de lui van Roemahsoal hebben heel wat leed aan je dorp gebracht; ook vrouwen en kinderen werden door hen gesneld. Als

*) Daarom worden de vleugels van dezen vogel op inlandsche voorwerpen afgebeeld, wanneer men symbolisch het koppensnellen wil aanduiden. Het *vignet op den omslag* van dit boek laat zulk een afbeelding zien, welke ontleend werd aan een dergelijke voorstelling, door een inlander in een bamboe-koker gekrast. Duidelijk ziet men in de vier vogelvormen, om de kern, de breede vlucht van de taling, weergegeven.

hun hart veranderd wordt, zal ook hun adat (gewoonte) anders worden, en als die menschen Christen worden, zal er vriendschap komen tusschen beide dorpen en zal er vrede zijn. Een bajonet kan geen menschenhart veranderen; wèl doen vreezen. Ik zou nog wel in vier snellersdorpen goeroes willen plaatsen, om den menschen dáár het Evangelie te brengen, want als de bajonetten heengaan dan zal de oude bloeddorst weer bij hen opkomen en zullen onze Christenen weer in vele zorgen geraken. Ik ben in zorg over die alfoeren en ik ben ook in zorg over sommige Christenen; ik zou zoo gaarne allen op den weg van God zien, en nu zou ik je wel eens om raad willen vragen; mag dit?

„Ja Heer; ik zal het beste geven wat in mij is".

„Kijk, daar is in een christendorp een jonge vrouw; die een goeden man heeft; maar sinds hare jeugd had die vrouw een anderen man lief. Deze jonge man moest echter volgens den wil van zijn ouden vader, een ander meisje trouwen. Nu is het tweede kindje van die vrouw gestorven en denkt zij, dat God dat kind van haar weg genomen heeft, omdat zij nog altijd dien jongen man boven haar eigen man liefheeft. — Gelooft gij dat ook, Radja?

„Ja, Heer, dat deed God. Want die vrouw is niet trouw in haar huwelijk".

„Maar Radja, ze was toch altijd trouw aan haar man".

„Dit kan wel heer; maar haar hart was niet trouw aan haar man, en als het hart niet trouw is, is het lichaam ook niet trouw".

„Zeker Radja, dit is ook de gedachte van den Heere Jezus. Maar wat zegt de adat van uw dorp hiervan?"

„Hetzelfde als de Heere Jezus zegt".

„En wat moet de jonge vrouw nu doen?"

‚Wat bedoelt u, heer?"

„Moet ze nu haar eigen man vertellen, dat zij een ander liefheeft boven hem en daarom haar huwelijk verbreken?"

„Volgens de adat kan ze wel van haar man afgaan als ze een groote boete betaalt en haar ander kindje aan haar eigen man geeft. Maar als zij dan met dien getrouwden man gaat, is zij nog meer strafbaar en wordt haar een groote boete opgelegd, die aan de beleedigde vrouw toekomt. En als die man dan met haar medegaat, wordt hij óók zwaar gestraft. Vroeger stond de doodstraf hierop".

„Ja Radja, het Evangelie laat dit ook niet toe. Haar zonde is, dat zij haar jeugdliefde heeft willen dooden".

„Maar heer, laat ze die jeugdliefde uit haar hart rukken! Zij is toch moeder!"

„Kan dát, Radja?"

„Dat kan wel, als zij een goede moeder is; want de inlandsche moeder houdt meer van haar kind dan van eenig man. De inlandsche moeder leeft alléén voor haar kind. Zij zal alles doen voor haar kind. Met haar kind zal zij naar den hemel willen, maar als het kind naar de hel wil, zal de moeder ook naar de hel willen. Zij wil niet gescheiden zijn van haar kind en daarom zal zij ook niet

scheiden van haar man. En als zij zegt dat zij méér houdt van een ander, dan moet zij geslagen worden, totdat zij dit niet meer zegt. Wie is het in ons dorp, heer, dan zal ik haar eens onderhanden nemen".

„Neen, Radja, ik vroeg dit maar. Het is niet in je dorp, maar het deed zich ergens voor, ver weg, en nu vond ik dat geval treurig, omdat ik man en vrouw ken".

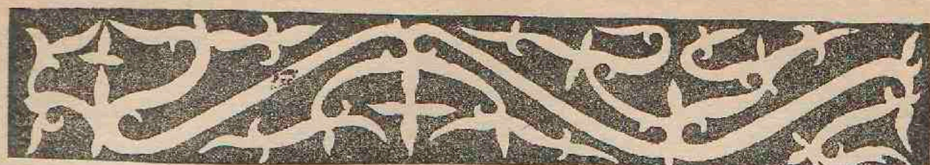
„Gij moet geen medelijden met die vrouw hebben, heer, want zij kent hare plicht niet; zij moet haar man trouw zijn ook in haar hart".

Mada klopte aan de deur, kwam binnen en deelde mede dat het avondeten gereed was.

De Radja en de pendéta gingen samen aan tafel en namen van het in huis gebakken brood en van op de schaal liggende pisangs en stukjes ananas.

Aan tafel werd weinig gesproken; alleen een kort woord werd over en weer gewisseld. Het eten is voor een inlander als een plechtigheid — men zegt zelfs een „godsdienstige" plechtigheid — die bij de Christenen in de Molukken zijn hoogtepunt bereikt in het gebruiken van het Heilig Avondmaal.

Na een kort dankgebed, bleef de Radja nog wat praten en nam toen afscheid. Met den landwind, die van de bergen kwam, zeilde de Radja huiswaarts over de kalme watervlakte, waarboven de blanke sterren aan den hemel straalden.

Eenige weken later dobberde de „*Victoria*" weer op de golven. Het goed van den pendéta was opgeladen en het noodige aantal matrozen was aan boord, ook Ano. De vrouwen en kinderen stonden aan het strand onder de klapperboomen, ook Obé en haar kindje en Antji. Het anker werd opgehaald, de riemen uitgeslagen, het roer aangebonden en onder tifa- en gongslag en met een Amat o! -geroep en gewuif van het strand, de reis aanvaard.

Toen de stuurman de boot boven den wind had, liet hij de riemen inhalen en de zeilen losgooien en met een stevigen bries koerste hij zuidwaarts. De boot lag schuin over en sneed de golven, dat het buiswater tegen den boeg opvloog en over de plecht spatte. Langs loevert*) kwamen krullende brekers, welke tegen den wand van de boot stormden, haar ophieven, onder haar door bruisten, en schuimend en ruischend aan de andere zijde, aan lij **), wit glinsterend naar boven kwamen. De zeilen

*) De windzijde van het schip.

**) Zijde van het schip van de windrichting afgekeerd.

stonden bol en de touwen stonden strak; de masten piepten. De witte vlag met het roode kruis in top, wapperde lustig en het duurde niet lang meer of met een vaart van vijf mijlen ongeveer, liep de boot door het water.

De matrozen zaten te loevert en de stuurman waakte dat men de schoten niet vast zette, maar ze in de handen hield, om gereed te zijn en ze te laten vieren als de wind te hard in de zeilen blies en de boorden der boot bijna de watervlakte raakten. Het was een voortdurend aanhalen en laten vieren van de schoten en wanneer de wind over het water aan kwam gieren, — wat van verre te zien was, — wist Amos met het roer te manoevreeren, dat de boot met haar kop naar bakboord uit liep, zoodat de zeilen niet de volle kracht van den wind kregen.

De pendéta zat op het achterdek bij den stuurman in zijn stoel en zag het spel van wind en golven, het zeilen en manoevreeren, aan. Nu en dan waarschuwde hij Amos om niet te „brani" te zijn en toen de wind méér uitschoot en heviger werd, vond Amos óók dat het tijd werd om te reven. Het groot-zeil werd half neer gehaald en gereefd; de boot richtte zich wat op en het ging kalmer verder.

Maar de wind werd al krachtiger en nam toe met rukken en toen de boot naar de kust zou afdrijven, gaf Amos bevel de zeilen te bergen en de riemen ter hand te nemen en zocht hij een ankerplaats achter een kaap

en een rif, waar kalm water was.

De boot werd nog als een speelbal op en neer geworpen; met den kop naar omhoog; met den kop naar omlaag; met den spiegel van een waterberg afglijdend; met den spiegel in een dal vallend van ziedend en ruischend water, dat terwijl het doorsneden werd door het roer, met overstelpende geluiden schuimde en kookte.

In bellen en kringen kwam het water op, getint in alle kleuren van groen en van blauw. De „*Victoria*" slingerde naar links en naar rechts; nu eens konden de riemen de oppervlakte van het water niet raken, dan weer dompelden deze te diep in de rollende golven. In de kajuit rolde het een of ander over den vloer, en viel iets van een der banken; het kielwater klotste. De masten doken en slingerden en maakten groote kringen in de lucht en de touwèn slingerden al maar mee en heen en weer; levenlooze slierten.

Amos koerste naar de punt van een kaap, boven den wind. Maar de storm verzette de boot en beneden den wind kwam men in kalm water achter de kaap en werden in zandigen bodem de beide ankers uitgeworpen. Regelmatig reed de „*Victoria*" met de deining op en neer en de matrozen namen hun rust, terwijl de kok de sagobroodjes en gedroogde visch uitdeelde voor den avondmaaltijd.

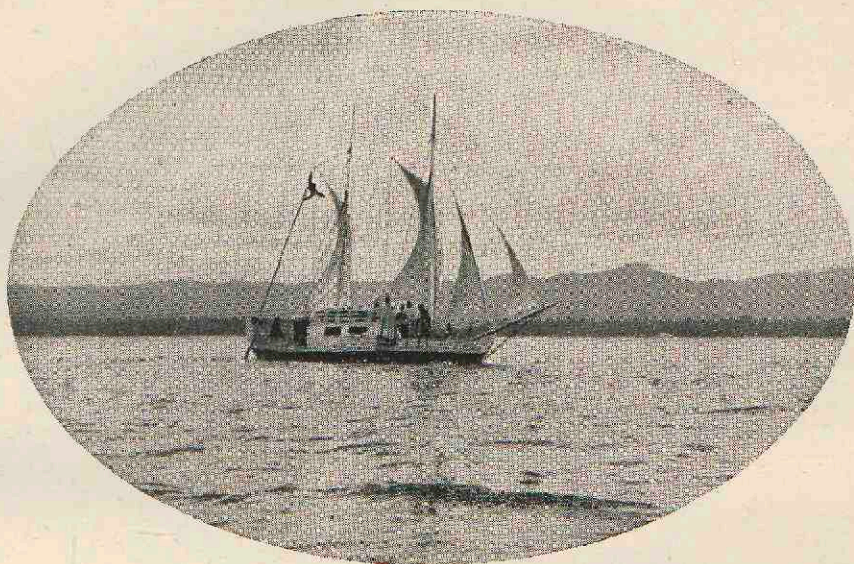
Na het eten rookte men een strootje of pruimde men sirih-pinang en bleef wat keuvelen. Later wikkelde men zich in een *kain* om zich tot slapen neer te leggen op

het dek, want den volgenden ochtend bij het opkomen der maan zou men verder gaan. Het was een rustig slapen op het wiegend vaartuig, dat veilig voor zijn anker lag. Buiten snelde de stroom voort als een groote rivier, en haastte zich naar noorderlijker kust.

Eenige dagen en nachten lang, was het zeilen en roeien en ankeren en slapen, totdat de dorpen bereikt waren, waar de pendéta zijn dienstwerk weer zou voortzetten. Sommige dorpen liggen dicht bijeen; andere, dagreizen van elkaar.

Op een stillen morgen zeilde de „*Victoria*" met een zachte koelte, toen met het licht worden, Ano schreeuwde: „Een hert! een hert!" Het dier met zijn breedgetakt gewei zwom van land en koerste op een der zeven eilanden. Jagers en honden hadden het schijnbaar opgejaagd en in zijn doodsangst had het zich in zee geworpen. Nu zwom het vlug naar de eilanden aan de overzijde.

Bij het kalme weer dreef de sloep achter de boot, en in een oogenblik zaten Ano en een der andere roeiers in de sloep en pagaaiden naar het zwemmende dier, dat hier zijn anderen belagers in handen viel. De kop werd even onder water gedompeld en een oogenblik later lag het hert in de sloep. Van landszijde werd geen gebas van honden, geen geschreeuw van menschen gehoord. Niemand was te zien, zoodat men naar landsgebruik de helft van het wild niet behoefde af te staan.

Op een stillen morgen zeilde de „Victoria" met een zachte koelte . . . . blz. 54

De stuurman had zijn zeilen gerold en bleef een oogenblik drijven; misschien zouden de jagers nog naar het strand afdalen; maar er kwam niemand en hij gaf last om de riemen uit te halen en stuurde naar de monding van een riviertje. Daar ontweidden een paar matrozen het hert; anderen maakten een vuur aan; weer anderen zochten bamboes. Enkele van hen maakten een vierkant raam, waarop de huid gespannen werd en de stuurman gaf Ano order om Toean een malsch stuk te brengen.

Op een zacht vuurtje werden eenige stukken aan een stok heen en weer gedraaid en geroosterd; lange lappen vleesch werden dun gesneden, op gevlochten bamboe gelegd op het dek, in de zon, om er *déng-déng* van te maken, en andere stukken werden in dobbelsteenen gesneden, in bamboes vol zeewater gelegd en zóó in het vuur gestoken, waardoor het zeewater verdampte en het vleesch, eenigzins „gezouten", gekookt werd. De matrozen kregen een heerlijk ontbijt en de jongen van den pendéta braadde een stuk hertebout, dat straks met toevoeging van rijst gebruikt zou worden, en de rest zou 's avonds als men in een dorp aankwam, aan de vrouw van den goeroe gegeven worden „ tot nut van 't algemeen".

Ano bewees nu en dan kleine diensten aan den pendéta. Een ieder wil dit wel gaarne, want er blijft van het eten nog al eens wat over en een pijpje tabak van Toean wordt steeds gaarne gerookt. Ano en de pen-

déta spraken natuurlijk ook met elkaar. Op zee, ver van huis, komt men tot vertrouwelijker gesprekken, dan in het dorp met zijn dagelijksche omgeving. Men is ook meer op elkaar aangewezen en leert elkander beter kennen en waardeeren. Het hart opent zich gemakkelijker en men is mededeelzamer. Dan wordt er over vrouw en kinderen, over vader en moeder, over broer en zuster gesproken; vertelt men ook van vroeger dagen, toen men nog jong was en van school weg bleef, om door het bosch te dwalen of langs het strand te spelen.

Op een stillen avond, na een langen dag van al maar roeien op de maat van de trom, toen de matrozen en de stuurman aan land waren gegaan en Ano alléén achter gebleven was om op de boot te passen, die stil voor zijn ankers lag, zat de pendéta op het achterdek en liet hij Ano van zijn jeugd vertellen.

Die jeugd was als van andere inlandsche jongens geweest, met dit verschil, dat hij misschien meer had moeten werken dan de anderen en er meer toezicht op zijn schoolgaan was geweest dan bij anderen.

„De onderwijzer zorgde wel dat ik door den *marinjo* *) gezocht en gevonden werd als ik spijbelde en dan kreeg ik ongenadige handje-plak **) van hem. Dan

*) Politiedienaar, hier: bediende van den Schoolmeester.

**) Een der schoolstraffen van oude inlandsche schoolmeesters, welke tegenwoordig verboden is, maar toch nog wel eens toegepast wordt.

tintelden mijn handen; ook gebeurde het wel dat ik op één been moest staan of met mijn gezicht omhoog in de zon moest zien; en ik weet nog heel goed, dat moeder mij eens aan een paal bond en geraspte kokosnoot op en over mijn voeten strooide en dat toen de kleine roode mieren kwamen en mij maar beten, al maar beten. Ik wilde niet huilen, maar ten slotte gilde ik van pijn en toen bond moeder mij los. Toen kwam Obé en wreef mijn voeten, en in haar huis gaf zij mij stukjes suikerriet. Dit is al lang geleden; maar ik vergeet nooit hoe zacht toen hare handjes waren. Ik ben nu met Antji getrouwd; zij is een flinke vrouw en zij zorgt goed voor mijn eten en kleeren; alleen is zij nog al eens uit haar humeur en toen Tjitji gestorven was en ik daarheen was gegaan en Ipi naar mijn huis bracht, was zij erg boos op mij en voor Ipi was zij niets aardig. Maar ik had zoo'n medelijden met Obé, en Ipi heb ik gaarne op mijn armen.

„Misschien had zij het toen erg druk in de keuken, zoodat zij zich niet met de kleine kon bemoeien", zoo verdedigde de pendéta, Antji.

„Neen heer, zij deed niets; zij zat op een mat en haakte aan een kantje".

„Je gaat misschien te veel naar Obés huis; een getrouwd man moet niet te veel naar de vriendin van zijn jeugd gaan; je weet, de menschen praten zoo spoedig".

„Maar ik ging toch altijd veel met Obé om".

„Je hebt Obé toch nooit eenige trouwbelofte gegeven

vóór je trouwde? Want jelui mannen zijt nogal lichtvaardig en neemt de dingen zoo licht op".

„Ik dacht wel eens, dat ik haar zou vragen, maar toen de ouders er op aandrongen dat ik Antji zou trouwen en Antji wel wilde, toen deed ik maar wat de ouders wilden, want wij moeten hen toch eeren niet waar?"

„Maar de meeste jongelui vragen een of twee of meer meisjes; niet allen weten zich te beheerschen en ten slotte trouwen zij een derde of vierde als vader en moeder of een tante daar op aandringen".

„Dit deed ik niet heer; want mijn ouders waren gestreng en ik vreesde God".

„Jawel, er zijn er velen die God vreezen en bang zijn voor de ouders, maar in oogenblikken van hartstocht vergeten zij God en hunne ouders en vergeten zij zichzelven. Ik vind dat zoo jammer, maar ik heb het toch al vaak gehoord en ieder keer merk ik dat de geest wel gewillig, maar dat het vleesch zwak is".

„Ja, heer, als men jong is, is men soms niet sterk; misschien heb ik mij zelven ook wel eens vergeten; maar een eed heb ik nooit gezworen".

De pendéta begreep de woorden van Ano en wilde nog iets zeggen, toen eensklaps de matrozen met een groot kabaal de slinger- en kruipplanten langs het strand afrukten en in elkaar begonnen te draaien.

Ano sprong op en de pendéta keek naar de rukkende en springende en schreeuwende mannen. — „Kom met een sloep en haal me!" schreeuwde Ano naar land; maar

de mannen hoorden hem niet of wilden hem niet hooren.

Nu had de pendéta wel eens vernomen, dat de inlanders zonder netten of hengel of fuik, visch met de handen vingen, maar hij had aan die kunst getwijfeld.

Een groote school *Nanlosi* *) werd door roofzieke visschen achtervolgd en zocht een veilige plaats. De angstige beesten werden opgejaagd en vluchtten naar de ondiepe zandige kust. De matrozen sprongen in de sloep, anderen sprongen te water en brachten de lange dikke sliert twijgen en uitloopers om de school visch heen, die nog angstiger werd en met volle vaart naar het zand schoot. Hier werden de visschen met tientallen in de bamboe-hoeden opgeschept, met de handen gegrepen en met de pagaai op het land geworpen.

Ano kon zich niet meer beheerschen; hij trok haastig zijn baadje over het hoofd en sprong in zee. Met groote slagen zwom hij naar de massa visch, die nog meer schrok, toen het donkere lichaam aan kwam zwemmen.

De pendéta nam glimlachend zijn signaal-fluitje en blies daarop. Ano keek om, zwom terug en vroeg: „Moet ik terugkomen?"

„Ja, je moet even de sloep halen en mij naar land brengen en wie moet er dan op de boot passen?"

Maar Ano antwoordde hier niet op en dook onder. Zeker bang voor een tweede signaal, kwam hij een eind verder weer boven, dook weer onder en kwam midden

---

*) Een soort visch, gelijkende op forellen, met roode vinnen.

tusschen de school visch, die blinkend boven water uitsprong en neerplonste, uit elkaar stoof naar zee, naar de kust, naar links en naar rechts.

Aan land gekomen vergat Ano dat *hij* den pendéta moest halen. Hij gaf bevel aan den lijfjongen van den pendéta en riep: „Zeg! Jij moet Toean halen; hij heeft mij gezonden om je dat te zeggen".

De sloep kwam en bracht den pendéta aan land, waar deze nog juist hoorde, dat de matrozen met Ano twistten, omdat hij midden tusschen de school visch was doorgezwommen.

„Je bent net een kleine jongen, die niet weet hoe hij een visch moet aankijken", knorde de stuurman. —

„Maar oom Amo, ik moest Toean's bevel toch uitvoeren en koos den kortsten weg", verontschuldigde Ano zich. —

„Kom, praat nu maar niet! Pak aan, anders ga je weer naar boord", dreigde Amos. —

Van de bast van sagotakken vlocht men langwerpige raampjes, waartusschen de gespleten visschen gelegd werden en boven een zacht vuurtje rookte men de enkele honderdtallen, die zoo onvoorziens en gemakkelijk gevangen waren. Ook de pendéta kreeg weer zijn deel en Ano trachtte zijn „weg-springen en doorzwemmen" weer goed te maken, door den jongen te helpen en de visch mooi bruin te bakken in de klapperolie, die hij uit de kist van boord haalde.

Het was een stille, rustige avond. — Het vuur brandde

lustig en wierp lange schaduwen achter de mannen, die bedrijvig heen en weer liepen of gehurkt neerzaten om de visch gereed te maken. De zee kabbelde met kleine golfjes op het blanke zand. De maan wierp een mat zilveren glans op de stille watervlakte en gleed van de blinkende boomtoppen op de schuimende *Wae Lamasé* *) Zij scheen helder op het parelend water, dat van de steenen neerdroop naar de groote kom, die daar als een vergaderbak van zoet water gevormd was. Witte nevels zweefden boven de rots.

Waarom haast de bewoner van dit deel van Seram zich toch, om steeds deze plek zoo spoedig mogelijk te verlaten en fluistert hij woorden van bezwering, als hij daar uit zijn prauw aan land stapt?

Is het, omdat de zee, die mèt de wuivende boomen aan het strand en den klaterenden val van het water, een lied zingt, hem treurig maakt?

„Eens kwam van de bergen een jonge vrouw en op „haar hoofd blonk een eenzame ster, die glinsterde en „lichtte als een brandend vuur. Zij wandelde langs de „kabbelende beek en in hare hand had zij negen melati- „bloemen en negen roode rozen. Om hare heupen had

*) Lemasé-beek.

„zij een gordel van rood geverfde rotan-banden en als „zij liep, was het alsof zij zweefde *).

„Hare oogen waren iets droef en peinzend, en staar- „den zoekend voor zich uit. Als pijlen vlogen dan hare „donkere blikken. Het losse haar golfde in dichte bun- „dels over haar rug en de varens bogen hun bladeren „voor haar en de parkieten in de boomen keken nieuws- gierig naar beneden.

„Aan het strand stond zij, op het witte zand, en „luisterde naar het lied van de golven, die zingend nader „gleden, achter elkaar aan, in vele rijen, en zich neer „legden aan hare voeten. Van de rots kabbelde het „water en viel juichend en klaterend naar beneden en „de wind wuifde met de klapper-kronen en zong ju- „belend een lied.

„Iederen avond, tegen dat de zon onderging, kwam „zij naar beneden van de bergen, de bruid van den „Siwa-vorst, om hem te begroeten, als hij kwam van „de zee.

„De ster op haar hoofd zou hem den weg wijzen „en de bloemen zouden hem zijn een zoete geur van „hare liefde.

„„„Waarom komt ge niet; waarom komt ge niet"'", „fluisterde zij; „„„ik wacht al sinds maanden"'".

„Achter haar gluurden tusschen de lage struiken, twee

**) Zulke Rotan-banden dragen de Seram-vrouwen nog. In het Maritiem Museum te Rotterdam zijn eenige exemplaren.

„schuine valsche oogen en een breede kop, als met groen-
„bronzen platen beslagen, grijnzend vol wellustig genot;
„breede handen met nagels als tijgerklauwen, groeven
„zich diep in het zand; de achterbeenen zetten zich schrap
„en de staart bewoog langzaam heen en weer, maar
„schuifelde niet op het zand.

„„Altijd die zee en altijd dat lied"", zuchtte zij.

„„Die bruid moet ik hebben"", dacht de oude kro-
„kodil, die daar gluurde en loerde en zich gereed maakte
„zijn prooi te bespringen.

„De golfjes vlijden zich om hare voeten en kabbelden
„angstig tegen haar op, als om haar te waarschuwen
„en te helpen; het schuim omringde haar fijne enkels
„en de wind riep de wolken om naar het Westen te
„gaan en de maan te bedekken.

„„Ik kan niet meer wachten; waarom komt ge niet"",
„klaagde zij.

„Toen stond de oude groene krokodil op en legde
„zijn klauwen op haar schoon jong lichaam en droeg
„haar in de grot, die daar is bij de *Lemasé*-beek.

„'s Avonds, in nevelen gehuld, mag de jonge bruid
„naar buiten komen. In het zingen van de zee, het wui-
„ven van de bladeren en het vallen van het water, hoort
„ge haar lied van weemoed en verlangen.

„Steeds klaagt zij en roept angstig om den zoon van
„den ouden Siwa-vorst".

Daarom vindt de heidensche Serammer geen rust op

deze plek en verlaat hij haar steeds zoo spoedig mogelijk.

Na het avondeten en het dankgebed begonnen de matrozen vierstemmig aan te heffen: „Weet gij hoeveel sterren schitteren".

Waren ook zij onder den indruk gekomen van den stillen avond, waarin de sterren met de stille maan wedijverden in glans?

Het schijnt soms, alsof de inlander geen gevoel heeft voor het schoon der natuur, welke hem omgeeft; want weinig spreekt hij dit uit.

Toen zongen zij, misschien omdat het Zaterdagavond was, het Zondagslied van C. Chr. J. Schröder:

Dengar, dengar! Djaoeh dekat
atas ajer jang tenang
génta-génta bersahoetan
troes ke panté, goenoeng, hoetan
jang goemilang dalam trang.

(Hoor, hoor! Van verre en nabij
over het stille water,
de elkaar toeroepende klokken,
van het strand naar berg en bosch,
die in het licht schitteren).

Op een Zondagmorgen, dat de maker van dit lied, rustig onder den breeden en schaduwrijken *bintangoer*-boom aan het strand van *Roemah-tiga* neerzat en de kerkklok-tonen over het smalle deel van de baai van *Am-*

bon klonken, alsof zij elkaar iets toeriepen, was Schröder door die zingende klokken in het hart gegrepen en had hij in ontroering die verzen gedicht.

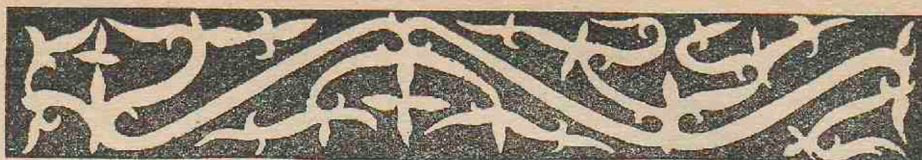
Nu zongen matrozen zijn lied aan 't eenzaam Noorderstrand van Seram en deed het hen verlangen naar hun dorp en kerk, hun huis en erf.

De pendéta en Amos lagen stil te luisteren naar den zang der mannen, wier mooie stemmen over 't water klonken. Hoe was hier alles vol vrede en bij de menschen dankbaarheid!

Ano gaf de leiding aan den zang en lang nog bleven zij zingen tot de slaap kwam en men aan boord ging om met het krieken van den dag het anker op te halen.

Den volgenden dag ging de pendéta met zijn lijfjongen en Ano en een paar matrozen die het benoodigd proviand droegen, aan land naar een Alfoerendorp. Het ging langs smalle voetpaden, heuvel op en heuvel af en berg op.

Hier en daar was een tuin, aangelegd te midden van dicht oerwoud. De stilte rondom, zoo geheimzinnig vol van fluisterend bladeren-gewuif, werd door niets gestoord. Zwijgend liep men achter elkaar aan, voorover gebogen, vermoeid en hongerig, uitziend naar een bivakplaats. Het water uit de veldflesch was opgeraakt. Uit een bamboe-*stoel* *) waren staken gekapt; maar zij hielden geen water in, om te drinken. En lianen waaruit water droop dat gedronken kon worden, zag men niet.

De tuinen lagen eenzaam en verlaten; geen wachters die daar waakten; geen menschen die daar oogstten. 't Lag alles zwijgend en groeide in alle stilte, omgeven door het geheimzinnig bosch, dat donker en somber nau-

*) Naam voor een dicht-opeen-staande groep bamboestammen.

welijks een plaats aanwees, waar het te doordringen was. Het onderhout warrelde daar doorheen, en als een net lagen de lange draden van kruip- en slingerplanten over den grond. Dikke grijze sluiers als van dunne garens, gesponnen door groote lange zwarte spinnen met een geel kruis over den rug, lagen over het groen of spanden zich over een grot van wilde heesters, waarin het geheimzinnig was van stille schemering. Geen vogel-gewiek of vlinder-gezweef bracht eenige afleiding in de starre stilte, die van het tooverbosch uitging.

Ano liep vóór; met zijn kapmes baande hij een weg. Nu eens tikte hij even luchtig met zijn scherp lemmet op de twijgen, dan weer hakte hij met stevigen zwaai op de takken, en boog met krachtige armen struiken opzij.

Toen, in een warnet van groen, stond men plotseling voor een geestenhuis, dat verscholen en armoedig nauw te vinden was onder een dak, overslingerd van klimop- en kruipplanten. Onder den indruk van de geheimzinnige stilte, de duistere schaduw van hoogopgaande boomen en wild groeiend onderhout; onder den indruk van de verrassing in eens voor een *bailéo* te staan, fluisterden de matrozen schuw: „Een Kakéhan-huis".

Men liep om het oude vervallen gebouw heen, en de pendéta klom een wankele balk op: in de inkepingen zette hij den voet. Een deel van het dak was sterk gehavend, de bladeren der klimplanten hingen in slierten naar beneden, in bundels lagen zij tegen den wand.

Aan het eind op een verhooging, rustte op een pen een schedel; de voorkant daarvan, was gespleten door scherpen *parang*-slag, van het voorhoofdsbeen tot de holle oogkassen; de bovenkaak bleek bezet met een mooie rij goed gevormde blanke tanden, waarvan niet één ontbrak.

Als wit marmer lichtte die kop op, tegen de bruine reepen van de Sago-bladsteelen, omzoomd met het kunstig gesneden raam van Seram-motieven, waarop links in den bovenhoek, het snel-motief in kringen dreigde.

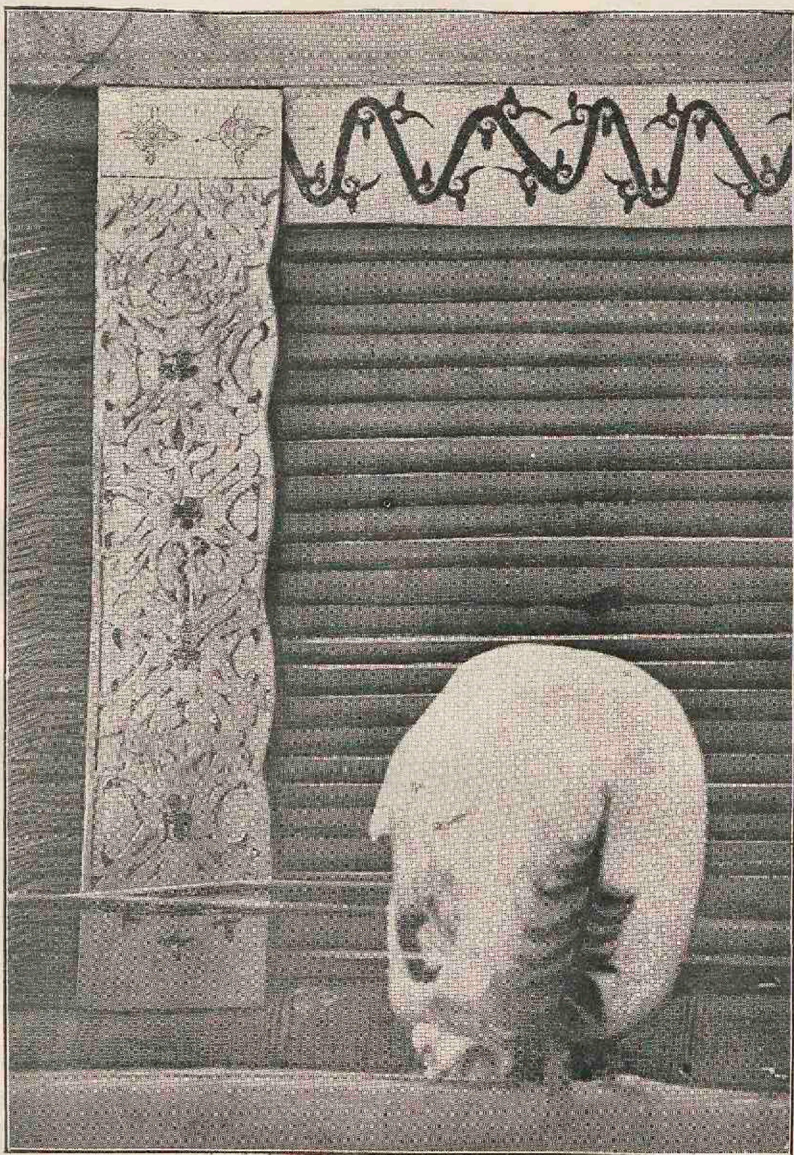
Waarvan spreekt de kromme lijn? Is het een beeld van vloeiend bloed? En die scherpe haken, getuigen zij van de haastig indringende pijlen? Die kunstig gesneden bloemen, willen zij omkransen de sterren of zijn zij symbool van wellustige vreugd, die zijn orgiën viert in moord en in het plengen van bloed?

De pendéta stond zwijgend voor deze heilige voorwerpen van den heidenschen „godsdienst" en dacht aan het oude Alfoeren-lied:

Toen viel hun zwaard en het verfde zich rood.
De vrouw en haar kind vielen neer en zij roofden hun [buit.
In haar tuin vond men de jonge vrouw en haar kind.
En haar hoofd was gesneld!

En deze zang zong droevig in den pendéta, met die eentonige melodie, die ten slotte de Alfoeren razend maakt, hen blind maakt, vol dorst naar bloed.

Ano en de matrozen stonden stil, bij den ingang van

Aan het eind, op een verhooging, rustte op een pen een schedel . . . . blz. 68

de *Bailéo*; zij zwegen. Eén wees met zijn vinger naar omhoog, naar den nok van het dak, waar een bundel schedels hing; kinderschedels en van menschen op leeftijd. — Arme kinderen van het moedereiland; hun natuurleven is een ondergang als een hellevaart!

Zwijgend verliet men het sombere bouwvallige huis en spoedig vond men een pad, waarlangs men gemakkelijker kon gaan. Een uur later ongeveer, kwam men in een tuin en daarmee was de pendéta op een hem bekend terrein.

Tot zijn verrassing trof hij daar een oude bekende, Rapíé, met haar jonger zusje Lewáné aan. Dat was een prettige ontmoeting! Haar oogen glansden als donker fluweel en haar vriendelijke lach straalde als een morgenlicht na somberen nacht.

Vermoeid zetten de pendéta en zijn volgelingen zich neer op de slaapbank in haar tuinhuisje en Rapíé bracht een bamboe vol koel beekwater, schonk daaruit in een halve klapperdop en bood dit vriendelijk met aangeboren gratie, den pendéta aan.

In haar tuinhuisje kookten de matrozen wat rijst. Lewáné bracht stengels suikerriet voor de matrozen — en gezamenlijk, met de beide meisjes, at men van de blanke rijst, die als een wolk van wit schuim, op de breede bleek-groene pisangbladeren was uitgestort.

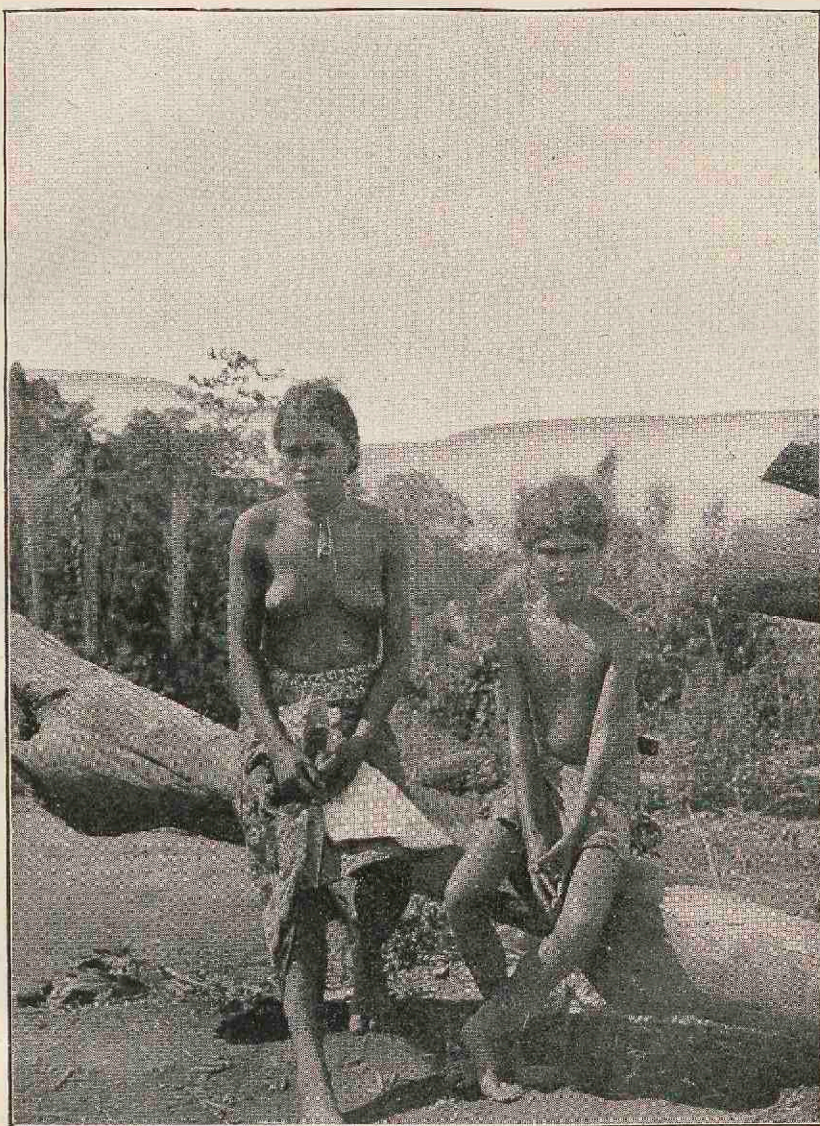
Tot dessert bood Rapíé den matrozen sirih-pinang aan. Daarna ging zij bij den pendéta zitten, die uitrustte en genoot van een pas aangestoken sigaar. Rapíé vertelde,

dat zij na den dood van haar vader, naar het dorp in de bergen waren teruggekeerd, en nu werkten in den tuin van haar broer Saïté, die op jacht was en over een paar dagen wel weer terug zou komen. Ook vertelde zij, dat men in het dorp reeds aardig was opgeschoten met den bouw van de goeroe-woning en de school, en beloofde zij, als straks de pendéta een goeroe en *njora* zond, Rapíé, de vrouw van den goeroe zou helpen, en dat Lewáné van den goeroe les zou ontvangen. Immers vader Toïsa, had hun gezegd, dat zij den pendéta konden vertrouwen!

Tegen den avond gingen allen naar het dorp van Rapíé en bleven daar overnachten, om den volgenden dag na bespreking van zaken, weer naar het strand terug te keeren.

Tot aan de kust gingen Rapíé en Lewáné, met eenige andere dorpsbewoners mede. En of de pendéta eerst ook weerstreefde, Rapíé wilde iets van zijn goed dragen. Op haar hoofd tilde zij een slaapmatje, waarin een deken gerold was. Elegant in hare beweging, met haar gebogen arm soms aan de mat, liep zij wiegelend voor den pendéta uit: een beeld van schoone vormen en jeugdige kracht.

Aan de kust nam de pendéta afscheid van zijn jonge vrienden en ging hij naar andere dorpen en andere vrienden, — Christenen en heidenen, — om te getuigen van de groote liefde Gods, door Christus geopenbaard.

Tot zijn verrassing trof hij daar een oude bekende, Rapié, met haar jonger zusje Lewáné aan . . blz. 69

De reis duurde toen reeds tien weken.

De pendéta was moede geworden van den langen tocht. Menigmaal had hij overdag hard gewerkt als hij des avonds aan boord ging en zich dan verder liet brengen, om den volgenden ochtend in een ander dorp het werk voort te zetten.

Ruim vijfhonderd Alfoeren waren door hem gedoopt op dien tocht, ook Mohammedanen. Voor *Roemahwéh* had hij bijna schipbruik geleden en bij *Lisabata* dat iets noordelijker lag, was zijn boot half vol water geslagen, toen hij over de bank de riviermonding wilde binnenloopen.

Ook *hij* verlangde naar huis terug. Al werd hij daar ook niet meer als vroeger door vrouw en kinderen verwelkomd, hij zou toch brieven van hen vinden.

Zoo werd dan de terugreis aanvaard.

Op zijn standplaats teruggekeerd, nam hij het gemeentewerk van den ouderling over en beantwoordde hij de inmiddels ingekomen brieven en correspondeerde hij met verschillende goeroes en autoriteiten.

Midden in zijn werk kwam Obé hem storen. Zij was

nog in rouw gekleed; haar kain was over haar zwart baadje gebonden. Zij zag er jong en blozend uit, maar er scheen nog geen vrede in haar hart te wonen.

„Heer, ik kom u spreken. Ik heb tot den Heere gebeden, vele vele malen. En des nachts heb ik veel liggen denken en mijn hart zegt, dat ik naar u moet gaan en dat ik nu uw raad moet opvolgen".

„Obé, ik wil gaarne naar je luisteren en ik zal je naar mijn beste weten raad geven", sprak de pendéta en hij schoof zijn brief aan een goeroe, waaraan hij bezig was te schrijven, van zich af.

Toen ging Obé op een stoel zitten en met neergeslagen oogen zeide zij zachtkens: „Ik heb u wel verteld van mijn liefde voor Ano; maar ik heb niet verteld dat Ano de vader van Tjitji was en dat God mij daarom mijn kindje afnam. Daar is niemand, die dit weet; maar mijn hart dringt om u dit te zeggen en ik denk, dat u mij een goeden raad wilt geven. — Ik zal alles doen wat u zegt".

De pendéta was niet verbaasd. Hij was bedroefd omdat zijn vermoeden waarheid bleek. Maar ook zag hij een lichtpunt in de belijdenis van Obé en in haar berouw. Hij voelde, dat hij hier niet mocht afstooten, maar moest trachten iemand die zondigde, te sterken op den weg der bekeering. Want haar komen was een zoeken om steun op den weg der ómkeering, en een bewijs van geen vrede te hebben in het kwaad. Toen haar kindje weggerukt werd, was zij met ontzetting ontwaakt, en had zij de ellende van hare zonde, en de treurige gevolgen van hare daad ingezien.

Het is zeer gemakkelijk iemand uit de hoogte af te stooten, maar het is honderdmaal moeilijker een verlorene op den goeden weg te brengen en te houden.

De pendéta koos den moeilijken weg, die alleen met Gods hulp bewandeld kan worden. Hij vreesde wel eens dat de liefde Gods, niet voldoende in zijn hart invloeide. Hij kon soms zoo teleurgesteld worden in zijn gemeenteleden, als zij tòch weer afweken van den weg, dien Christus hun vóór ging en aanwees; dan begon hij moedeloos te worden en vroeg zich af: „Wat geeft toch al mijn pogen?" Maar God was dan steeds weer getrouw en goot opnieuw olie der vertroostingen en kracht van liefde in zijn hart uit, en wekt hem op om dóór te gaan met zoeken, al maar zoeken.

„Zult gij alles doen wat ik zeg, Obé?"

„Ja heer, alles!

„En zult ge in oogenblikken van sterk verlangen den Heer bidden en Hem vragen, dat verlangen uit je hart te bannen, omdat het zonde is en leidt naar kwaaddoen?"

„Ja heer".

„Laat dan Ano geheel los, tracht niet meer aan hem te denken, maar zoek het goede dat in Odé is. Tracht alléén *hem* lief te hebben en laat je liefde door kleine Ipi sterker worden; want zij is een sterke band tusschen jou en Odé.

„Ja heer".

De Heere heeft Tjitji van je weggenomen om den band met Ano te verscheuren".

„Ja heer!" — En Obé begon te schreien.

„Neen Obé, schrei niet; het kindje is veilig bij Hem. Maar je moet nu inzien, dat je trouw aan Odé niet weer gewond mag worden. Zoudt ge willen dat Ipi door den Heer weggenomen werd, omdat ge niet trouw weet te blijven?"

„O neen heer!" kréét Obé bijna. Om Ipi zal ik alles, alles doen; ook Ano loslaten! — Maar als Ano weer bij ons aan huis komt?"

„Dan moet ge zorgen dat Odé steeds bij je is; vindt ge goed dat ik dit eens met Ano bespreek?"

„Ja heer. Maar laat Odé het niet weten, want ik heb medelijden met hem".

„Neen, ik zal het Odé niet zeggen. Maar zorg ervoor, dat je geen aanleiding tot praatjes van menschen geeft, en . . . . het zal goed zijn, wanneer je in het eerste jaar niet aan het Heilig Avondmaal komt".

„Ik zal niet aan het Avondmaal komen, heer. — Maar als Odé mij nu mee wil hebben?"

„Dan kunt ge zeggen, dat ge nog niet gereed zijt om met een vroolijk en dankbaar hart voor den Heer te komen".

„Maar een verslagen hart vertroost Hij, zal Odé zeggen".

„Je berouwvol en verslagen hart kan ook in het gebed vertroost worden, Obé, en als de Heer je volkomen berouw ziet en dat het je ernst is met je bekeering, zult ge

vrijmoedigheid ontvangen naar het Avondmaal te gaan. *Die* boete moet ge voor Hem dragen".

„Zult ge het niet aan den Kerkeraad zeggen, heer?"

„Neen Obé, ik zeg het niet aan den Kerkeraad. Daar is eene vergeving van je kwaad. Maar zondig nooit, *nooit* weer, want zonde baart zonde; zij doodt ten slotte je hart en bederft je. De Heer zocht je en je viel in Zijn handen. Obé dwaal niet meer af! Durf je zelve verloochenen, opdat je ziel en je lichaam, je eigen huisgezin en het huisgezin van Ano, niet verwoest worden. En kan je je jeugd-liefde niet overwinnen met Gods hulp, heb dan medelijden met Odé en Ipi en ook met Ano; verlies je zelve ook om hem".

„Ja, ook om *hèm*", fluisterde Obé.

De pendéta voelde, dat haar strijd altijd nog zwaar was . . . . De liefde is sterker dan de dood; zij houdt *nooit* op.

„Laat je liefde voor Ano een liefde zijn als van zuster naar broeder; maar blijf verre van hem, als woonde hij in een ver land".

„Behoef ik Ano dan niet te haten?"

„Neen, dat behoeft niet en dat kunt ge niet. Maar *wèl* kunt ge van hem houden als van een broeder en Odé liefhebben als je man en hem eeren.

„Dát zal ik kunnen en God zal mij helpen!" zuchtte zij.

„Ja, Obé, het valt zwaar een offer te brengen en toch moet ge dat vrijwillig doen. Je moet je sterk verlangen offeren; je zonde-liefde voor Ano moet ge in den dood geven. De macht van je jonge liefde is groot, maar laat

de macht der liefde voor je kindje nog grooter zijn. Laat het een heilige liefde in je worden; een reine huwelijksliefde".

Haar donkere fluweel-oogen keken den pendéta aan vol weemoed; haar vingers plukten aan het kleine zakdoekje met kantwerk omzoomd.

„Geef mij je hand, en beloof mij voor God dat je je zelve zult offeren; dat je niet meer aan je zelve zult denken, maar aan je kindje en aan je goeden trouwen Odé".

Zij zuchtte; het viel haar nog zoo zwaar om niet meer met „een stil verlangen" aan Ano te denken.

De pendéta streed in dienst der reine liefde en pleitte voor Goddelijke liefde bij deze jonge inlandsche vrouw, die zoo vol vertrouwen bij hem kwam en steun zocht in haar strijd. — Arme, lieve Obé!

De pendéta en Obé knielden beiden voor den trouwen Heiland neer. — En Hem offerde zij hare liefde voor Ano.

Met zijn hand op haar hoofd, verzekerde de pendéta als dienaar van Jezus Christus, haar de vergiffenis van den Heer, die *de* liefde is, die „liefde-macht" wil schenken tot een overwinnings-kracht. — En hij geloofde in haar redding.

Met een goeden wil, met een heilig voornemen in haar hart, ging Obé naar haar huisje, waar zij Odé wachtte en waar zij hare liefde op zijn eenzamen weg wilde brengen.

Met Ipi op hare armen ontving zij hem en sprak met hem, als een vrouw die vrede vond na het verlies van haar kind; als eene moeder, die troost vindt in het bezit van haar oudste lieveling en als een vriendin die medelijden heeft met den rouwdragenden man, zóó trad ze hem tegemoet.

Want tot dat oogenblik was Odé eenzaam zijn weg gegaan; had hij in zijn droefheid geen troost bij Obé gevonden; was geleden smart geen gedeelde smart geweest; was Obé's treuren een andere droefheid geweest, dan *zijn rouw*.

De pendéta vergat zijn correspondentie; zijn ziel werd als een zee, die in zware deining op en neer gaat, na geslagen te zijn door een fellen storm. Hij voelde zich loom en liep wat op en neer op de voorgaanderij van zijn huis, vanwaar hij kon uitzien op de erven, die beschut lagen aan den weg onder den schaduw van de vele boomen en heesters; vanwaar hij ook het water van de beek kabbelend in zonneglans zag afvloeien naar de dorstige zee.

Zijn gedachten woelden dooreen en zijn ziel was gebogen voor God: „O, mijn ziel wat buigt g' u neder"?

Daar was geen gevoel van overwinnen in hem en geen gedachte aan glorie. Hij voelde het medelijden nog te diep, om reeds te kunnen juichen als een die zich

los-gordde nā den strijd. Want er moest verder mede-gestreden worden en hij zocht licht in Gods trouw, dat die hem leiden mocht. Hij had zoo vaak van den hartstocht van den inlander gehoord en men vertelde zooveel van de zwakheid van „de inlandsche".

Maar Obé had toch niet alleen in een stemmings-oogenblik gesproken en in een oogenblik van angst haar hart geopend? Haar vertrouwend zoeken was geen door opwinding veroorzaakte ziele-schreeuw en de uiting van haar nood was geen tooneelspel geweest! Hij *zag* toch haar heengaan naar Odé en de ontmoeting van die twee, en hij *zag* toch hoe Obé met liefde, met een gebaar alsof zij een offer opdroeg, kleine Ipi aan haar man gaf; hoe deze het kind op zijn armen nam en tegen zich aan drukte.

Hij wilde vertrouwen in deze „inlandsche", die sterk zou worden en zou komen tot eene overwinning in kracht.

Hij wist wel, dat het denken van een inlander in vele dingen anders is, als dat van een Europeaan. Maar de Christen-inlander gevormd naar het Oostersch Evangelie, is toch evenzeer in staat de kracht der ware liefde te gevoelen en zich aan haar reine macht te onderwerpen, omdat ook *hij* tot God is geschapen.

De pendéta wilde licht zien en hij zag het. God richtte zijn gebogen hart op, gaf hem moed om in liefde mede te strijden en Obé te leiden op haar pad.

Want alléén in liefde kan de „inlander" geleid worden. Alléén als hij liefde ontvangt, geeft hij vertrouwen; hoogheid stoot hem af en door ruwheid sluit hij zich in zich

zelven op en vindt hij God niet. Dan wordt hij een speelbal van zijn hartstocht, in de duisternis die hem omgeeft.

De oude *adat* (gewoonte), die geen rekening houdt met de gevoelens van het hart, die alleen rekening houdt met het uitwendige van het huwelijksleven, en met slaan en boete en straffen de band aaneen wil houden, vindt zijn vertegenwoordiger in den ouden Radja van het dorp. Maar deze adat wordt overwonnen door de liefde-macht, die van Christus uitstraalt over *alle* volken.

De liefde is niet Westersch en zij is niet Oostersch. Zij is algemeen en wordt alleen door liefde geleid, alleen door liefde verlost van hare afdwaling.

Dit alles overdacht de pendéta, en er kwam rust in zijn hart.

Juist wilde hij zijn werk voortzetten, toen in eens een vreeselijk kabaal het dorp in oproer bracht, en mannen en vrouwen gillend de dorpstraat af kwamen rennen, met stokken en steenen in de hand.

Met open bloedigen muil, waarop bruischend schuim, snelde een afgejakkerde dolle hond in doodsnood langs den weg. Met neerhangenden staart, vlokken schuim langs de flanken en opstaande nekharen, vloog hij voorbij het huis van den pendéta naar het erf van Odé. Hij snelde de openstaande deur binnen en kroop onder de slaapbank van kleine Ipi, die door Obé op haar matje was neergelegd.

De pendéta greep zijn beaumont-geweer, laadde het en snelde naar Odés huis, waarvóór de menigte stond te tieren.

Odé en Obé zaten in de keuken en begrepen eerst niet wat dit beduidde. Het geraas deed hen naar buiten komen en de kreet *„andjing gila"* (dolle hond!) deed hen rond zien; maar zij begrepen nog niet het gevaar voor hun kind. Eindelijk drong het tot hen door en met een kreet snelde Obé naar binnen, om haar kind te redden.

Maar de pendéta dwong Odé haar vast te houden en hij joeg de menschen van het erf. Hij wilde alleen met zijn geweer naar binnen gaan, om den hond neer te schieten. Daar stoof het dier de deur weer uit. Het kwam recht op hem aan met den geopenden bloedigen muil. De pendéta wierp zich op zijn linkerknie en schoot in een ondeelbaar oogenblik het razend ondier een kogel door het hart. Het beest sprong hoog op; viel neer; was dood.

Toen ging hij naar kleine Ipi, die schreide op haar slaapbank, nam haar op zijn armen en bracht haar naar haar moeder, die klaagde van angst, en naar Odé, die bleek zag van schrik. Hij kon alleen „toean" zeggen en snikte. „Hier hebt ge uw beider kind van God terug", zeide de pendéta. — Misschien zag ook hij bleek; hoe voelde hij zijn hart kloppen tot bij zijn keel.

De menigte op het erf was stil geworden — de hond werd smadelijk aan zijn staart door jongens weggesleept en aan het strand in een kuil geworpen.

Den volgenden dag kwamen Obé en Odé met kleine Ipi aan hun hand naar den pendéta. Zij dankten hem voor het behoud van hun kind. De schokkende angst die hen den vorigen dag had geslagen, werkte nog na in de trilling van hun woorden.

Toen greep de pendéta de hand van man en vrouw. Hij legde ze in elkaar en kon zich niet goed meer houden. Hij kon niet vele woorden meer spreken; hij kon alleen zeggen: „Kinderen, hebt elkander lief".

En zij hebben elkander lief gekregen voor God en voor zich zelven, door reine LIEFDE-MACHT.

VERVOLG: SCHETSEN UIT DE ZENDINGSWERELD

Deel IV:

VAN WEE EN VAN VREE door H. KRAYER VAN AALST.

Alfoerenleed en **Van Wee en van Vree**: twee schetsen uit het leven der Alfoeren op **CERAM.** Pl.m. 150 blz. klein 4⁰ formaat, met **11** platen op kunstdruk en *Ceramsche boekversiering.* In speciaal omslag en in stempelband.

De schrijver beschikt over alle voorwaarden om eerste klas Zendingslectuur te geven. Hij heeft de Zending lief en heeft den Inlander lief en beschikt over onmiskenbare schrijverstalenten. Men leze dit keurige boekje met zijn mooie platen . . . Velen die „zendingsverslagen" e. d. niet meer lezen, zullen warm worden bij het medeleven met het zoo talentvol beschreven Alfoeren-leed.

(Prof. Dr H. Th.) O(bbink) in *„Bergopwaarts"*

Menig verdicht verhaal staat wat psychologische beelding en zuivere sobere karakterteekening betreft, verre ten achter bij deze wedergave van echt-gebeurde voorvallen.

„De Jongelingsbode"

Hier is een poging gedaan, in 't algemeen wel geslaagd, om ons het zieleleven van den inlander naderbij te brengen en dat wel in novellistischen trant. **Het is een mooi stukje werk en keurig uitgegeven.**

(Ds) P. J. M(olenaar) in *„Stemmen des Tijds"*

Een mooi boek! — **Een boek om te bezitten!** — Om tweemaal te lezen! — Om tot de logé die vraagt „Heb je wat voor mij te lezen?" te zeggen: Ken je het nieuwe boek van Krayer van Aalst al? — Neen? — Lees *dat* dan!
Wat spreekt er uit dit boek een teer gevoel en een warme liefde voor den inlander!
Welk een pracht-positie in den hoogsten zin, heeft op deze wijze de zendeling!
De uitgave is royaal, met prettig flinken druk. De personen die erin voorkomen — ('t is alles op feiten gegrond en zelf-doorleefd) — ziet ge in fraaie foto's vóór **U.**
Denk eens aan dit boek, wanneer ge een verjaarsgeschenk wilt geven.

(Ds) Th. S(charten) in *„De Wartburg"*

Wie dit boek moeten aanschaffen? Allen die voelen voor de uitbreiding van Gods Koninkrijk; die belang stellen in den arbeid der Zending: die houden van goede, schoone, ware lectuur.

„Leidsch Predikbeurtenblad"

Deel V (1922):

JAALAAN! door GUSTAV HARDERS (vertaald door Mevr. J. P. Wesselink—van Rossem).

Een verhaal uit de Zending onder de Indianen van **ARIZONA,** een Staat in Noord-Amerika ten Noorden van Mexico. Pl.m. **250** blz. 8⁰ formaat, met **5** platen op kunstdruk. In speciaal omslag en in stempelband.

UITGEGEVEN DOOR DE N. V. ALGEMEENE BOEKHANDEL VOOR INWENDIGE EN UITWENDIGE ZENDING TE 's-GRAVENHAGE

Z. O. Z.

VERVOLG: SCHETSEN UIT DE ZENDINGSWERELD

„JAALAAN" is een Indiaansch woord dat „Tot Weerziens" beteekent. Onder dezen titel wordt verteld van het zendingswerk onder de Indianen in den vorm van een levendig verhaal, dat boeit van het begin tot het eind . . . Onder het vertellen wordt niet alleen heel wat van de eigenaardige zeden en gewoonten der Indianen meegedeeld, maar vooral hun zieleleven geteekend. Het is een boek dat licht geeft over den moeilijken arbeid om 't Evangelie aan die primitieve volken te brengen . . . .

Een leerzaam boek, dat voor oud en jong geschikt is.

„Groninger Gereformeerde Kerkbode"

Ik heb van dit boek genoten . . . Eenmaal aan het lezen werd ik al meer vastgehouden en geboeid . . . Ik kan niet genoeg aanraden dit boek te lezen!

A. D(rost) in *„Arnhemsch Predikbeurtenblad"*

„Jaalaan" is in het Hollandsch vertaald . . . Met bizonder genoegen hebben wij het boek gelezen . . . Wij hopen dat de Hollandsche uitgave een breeden kring van lezers zal vinden. . . . .

Het is Zendingslectuur van de goede soort.

(Zendingsdirector J.) R(auws) in „Mededeelingen" *Tijdschrift voor Zendingswetenschap*

Deel VI (1923):

EEN OFFER DER ZEE door H. KRAYER VAN AALST.

Schets uit een Jong-Christelijke Gemeente op het eiland **CERAM.** — 56 blz. op klein 4⁰ formaat met **3** platen naar *penteekeningen* en *boekversiering* naar motieven ontleend aan *de tropische Flora en Fauna van de Ceram-zee.* — In speciaal omslag.

Deel VII (1923):

WIL TEGEN WIL door GUSTAV HARDERS (vertaald door Jonkvrouwe H. van Lennep).

Een nieuw verhaal uit de Zending onder de Indianen van **ARIZONA.** Pl.m. 250 blz. 8⁰ formaat. Met **4** platen op kunstdruk. In speciaal omslag en in stempelband.

Deel VIII (1923):

IN HET GEZAAIDE door J. FORTGENS.

Schets uit den Pioniersarbeid in het landschap Iboe op **HALMAHERA.**
56 blz. 8⁰ formaat. Met **4** platen op kunstdruk. — Omslag met *versieringsmotieven* ontleend aan *matvlechtwerk* van het eiland *Halmahera.*

UITGEGEVEN DOOR DE N. V. ALGEMEENE BOEKHANDEL VOOR INWENDIGE EN UITWENDIGE ZENDING TE 's-GRAVENHAGE